

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Aleksander Kelbič

Fair play v športu (program Sportikus)

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Aleksander Kelbič

Mentor: izr. prof. dr. Andrej Lukšič

Fair play v športu (program Sportikus)

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

Hvala mentorju prof. dr. Andreju Lukšiču za to, da me je pripeljal do cilja na zadnjem delu poti študija politologije. Vi znate in veste, kako se to doseže!

Hvala dr. Milanu Hosti za vso pomoč pri preučevanju teme diplomskega dela. Tvoj zgled in pogled na svet športa me je navdušil in mi pomeni inspiracijo za delovanje na vseh področjih bivanja!

In na koncu hvala vsem, ki so mi stali ob strani, me spodbujali in mi pomagali skozi ves čas mojega študija!

Hvala tebi ..., ki vodiš mojo dušo skozi neomejene možnosti zaznavanja in spoznanj v tem svetu!

*"Že Aristotel je govoril, da nima smisla razpravljati o etiki,
če nimamo namena delovati v tej smeri."*

(Milan Hosta v knjigi Etika športa: Manifest za 21. stoletje)

Fair play v športu (program Sportikus)

Šport kot ena izmed pomembnih in najbolj razširjenih dejavnosti sodobnega človeka je močno vpet v samo družbo, zato je pomembno, kakšen je naš odnos znotraj športa samega in kakšno kvaliteto za življenje sama dejavnost proizvaja. Fair play predstavlja etično-moralni okvir športa, ki vpliva na kvaliteto doživljanja znotraj športa in samo igro v obliki tekmovanja spremeni iz boja v tekmo, tekmeča pa namesto sovražnika v nasprotnika, katerega je potrebno premagati in ne poraziti. Vrhunski šport je zgled za rekreativni šport, zato je pomembno, da sledi najvišjim vzorom in idealom, ki jih posledično prenaša na družbo kot celoto. Fair play je izrazito podvržen etiki in morali posameznika in je kot tak vsakokrat na preizkušnji. Pomembno je, da se vsak udeleženec v športu trudi narediti izkušnjo športa prijetno zase in za najširši krog udeležencev. Program Sportikus je s svojo vsebino tisti okvir oziroma norma v športu, ki bi ji moral slediti vsak udeleženec v športu z namenom, da naredi šport kot dejavnost prijetno izkušnjo, ki ne proizvaja ekscesov v obliki nešportnega obnašanja na in zunaj igrišča oziroma tekmovanja. Nacionalna kampanja fair playa bi morala s svojo funkcijo preventive v športu temeljiti na spoznanjih in vsebini programa Sportikus.

Ključne besede: program Sportikus, fair play, šport, etika, morala.

Fair play in sport (programme Sportikus)

Sport as an important and one of the most widespread modern-day activities is an integral feature of society. It is therefore important what our attitude within sport is and the kind of quality of life its practice produces. Fair play represents the ethical-moral framework of sport, influencing the quality of experience within sport, and changing the game from a battle to a competition and the competitor from an enemy to an opponent to be outdone, not defeated. Recreational sports model competitive sports, which should for that reason live up to the highest ideals and consequently pass them on to society as a whole. Fair play is clearly subjected to ethics and morals of an individual and as such on trial every time. It is crucial that each sports participant tries to make the experience in sport enjoyable for themselves as well as for the other participants. Programme Sportikus is – with its contents – the framework or norms in sport that every participant should abide by with the intention of making a sport as an activity a pleasant experience, avoiding excesses in the form of unsporting behaviour on and off court. A national preventive fair-play campaign should be based on the findings and contents of the Sportikus programme.

Key words: programme Sportikus, fair play, sport, ethics, morals.

KAZALO

1 UVOD	7
1.1 TEZA IN RAZISKOVALNA VPRAŠANJA.....	8
1.2 STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA.....	9
1.3 METODOLOGIJA.....	10
2 PROGRAM SPORTIKUS	10
2.1 SPOLINT INŠTITUT	13
2.2 SEMINAR PROGRAMA SPORTIKUS	14
2.2.1 DIDAKTIČNI PRIPOMOČKI	15
2.2.2 SPORTIKUS PROTOKOL.....	16
2.2.3 PRAKTIKUM.....	18
2.2.4 PRIROČNIKI.....	19
2.2.5 INTERAKTIVNA PODOBA.....	19
3 ŠPORT KOT DRUŽBENOKULTURNI FENOMEN	20
3.1 POSKUS DEFINICIJE ŠPORTA.....	22
3.1.1 MODERNI ŠPORT.....	23
3.1.2 VRHUNSKI ŠPORT.....	25
3.1.3 REKREACIJA.....	26
3.2 ŠPORTNI ETOS	27
4 ETIKA	28
4.1 FILOZOFIJA ŠPORTA	28
4.2 OPREDELITEV ETIKE	29
4.3 METAETIČNA IZHODIŠČA	29
4.3.1 KULTURNI RELATIVIZEM.....	29
4.3.2 SUBJEKTIVIZEM.....	30
4.3.3 EMOTIVIZEM	30
4.3.4 PRESKRIPTIVIZEM.....	30
4.3.5 PSIHOLOŠKI EGOIZEM.....	31
4.4 NORMATIVNA ETIKA.....	31
4.4.1 ETIKA VRLIN.....	31

4.4.2 UTILITARIZEM.....	32
4.4.3 ETIKA ZAKONA.....	33
4.4.4 ETIKA MAKSIMUMA	34
4.4.5 ETIKA PRAVE MERE	34
4.5 ETIKA ŠPORTA IN ŠPORTNA ETIKA.....	34
4.6 ETIKA IN DOPING.....	36
5 MORALA	37
5.1 DEFINICIJA MORALE	37
5.2 MORALNA VZGOJA	38
5.3 MORALNI VAKUUM.....	39
5.4 ŠPORTNA MORALA	39
6 FAIR PLAY V ŠPORTU.....	40
6.1 FORMALNI FAIR PLAY	40
6.2 NEFORMALNI FAIR PLAY.....	43
6.3 FAIR PLAY V ŠIRŠEM SMISLU	43
6.4 FAIR PLAY GLEDE NA KONKRETNE VSEBINE	44
7 PSIHOANALIZA O ŠPORTU	45
8 POVZETEK DRUŽBOSLOVNEGA INTERVJUJA	45
9 SKLEP	48
10 LITERATURA.....	50
PRILOGA A: INTERVJU S ŠPORTNIM FILOZOFOM DR. MILANOM HOSTO.....	53

1 UVOD

V diplomskem delu bo izpostavljena dimenzija športa, ki se nanaša na etično-moralno področje, tako imenovan fair play.

Če obravnavamo šport v ozkem smislu igre ali tekmovanja, je ta dejavnost omejena s pisanimi in nepisanimi pravili. Pravila omejujejo neželjeno vedenje akterjev in so v funkciji vzpostavitve karseda pravičnega in poštenega odnosa med njimi. Načelo pravičnosti, poštenosti in športnega duha nasploh se v športu enači z načelom fair playa, ki vzpostavi tisti okvir igre ali tekmovanja, ki naredi šport, kot ga razumemo danes, dejavnost, ki ne pomeni zgolj neusmiljenega boja, v katerem cilj posvečuje sredstva in nam je izključno do tega, da porazimo našega nasprotnika. Fair play naredi nasprotnika za temeca, katerega je cilj preigrati, prehiteti, preseči, premagati, ne pa uničiti.

Fair play pomeni odnos do športa, povzeto iz seminarja Sportikus delegata: "/.../ 'Agón' kot tekma, tekmovanje je definiran s hotenjem biti 'aristos' (op. boljši od drugih), tako da se pokaže 'areté' (op. biti najboljši, kar si lahko, delovati najbolje, kar lahko), /.../ nasproti 'eris' kot tekmi, usmerjeni izključno v ustvarjanje dobrin in premoženja, njeno gibalo pa je zavist /.../".

Fair play je področje etike in morale športa. Ker pa se etika in morala ne nadgrajujeta z vsako generacijo, pač pa se je potrebno takega odnosa naučiti, priučiti in ga ohranjati, je zelo pomembno, kako in na kakšen način se ta vsebina podaja v praksi.

Problem izpostavljanja negativnih plati športa, premislek o tem in morda tudi opustitev takih praks, ki so zakoreninjene v samem *etosu* športa, je otežen že s samim dejstvom o samocenzuri vseh udeležencev v športu; prvič zaradi lastne nezmožnosti uvida problema, drugič pa zaradi zavestne drže za dosego lastne koristi.

Funkcija ozaveščanja je izgubila ostrino v poplavi medijskih vsebin, ki propagirajo in favorizirajo samo skriti namen ustvarjalca teh vsebin.

Šport je tako razširjen in povezan, da lahko postane sredstvo za zadovoljevanje ozkih interesov elit (politične in/ali gospodarske), njihove birokracije, ki ni sposobna samocenzure in

pod paradigmo vsesplošnega napredka nenehno išče nekaj več, večinoma v škodo oziroma izključevanje – vsaj v vrhunskem športu.

Šport tudi zaznamuje delovanje družbe, ker je tako močno vpleten v ontološke kategorije človeka. Treba je izpostaviti njegovo delovanje, vplive in namene. Vsakokratna ideologija ne sme športa kot dejavnosti usmeriti v delovanje proti humanosti. Šport kot dejavnost mora biti preiščljiva skozi prizmo najvišjih vrednot v utilitarističnem duhu.

Cilj diplomskega dela je pokazati, da je program Sportikus norma, ki ohranja in razvija načelo fair playa in ga glede na njegovo vsebino in razsežnost primerno posreduje med zainteresirano javnost z namenom narediti športno izkušnjo karseda prijetno in človeku dostojno dejavnost, ki se izogiba ekscesov v obliki neprimerne vedenja na in izven igrišča.

Z namenom, da je smiselno vključiti program Sportikus v delovanje, izobraževanje in obravnavo fair playa v panožnih športnih zvezah in pri izobraževanju strokovnega kadra (s svojo vsebino in seminarjem za trenerje, športne pedagoge, športnike in funkcionarje v športu), bo v okviru diplomskega dela opravljena analiza programa skozi vsebino, ki jo podaja, ter predstavljene metode in tehnike za njegovo izvedbo. Program Sportikus je lahko tudi dobra osnova za nacionalno kampanjo fair playa z namenom obravnave in utrjevanja zavesti o fair playu v športu.

1.1 TEZA IN RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

Teza diplomskega dela se glasi:

Program Sportikus je sodoben interdisciplinarni pristop ozaveščanja, ki utrjuje zavest o načelih formalnega in neformalnega fair playa med trenerji, športnimi pedagogi, športniki, športnimi funkcionarji in ostalimi udeleženci v športu.

Raziskovalna vprašanja, ki mi bodo v pomoč pri analizi v okviru diplomskega dela, so:

V1: Kakšna je vsebina programa Sportikus, kako in kje je nastal?

V2: Kakšna je vsebina fair playa glede na etiko in moralo?

V3: Katera izmed znanstvenih disciplin ponuja najširši pogled na družbenokulturni fenomen športa?

1.2 STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA

V uvodu na kratko predstavim temo fair playa in njegovo vlogo v športu. Nakažem določene karakteristike športa kot družbenokulturnega fenomena v povezavi s fair playem in nakažem njegovo občutljivo naravo. Uvod zaključim s cilji ter namenom diplomskega dela.

Sledi metodološki okvir, kjer predstavim tezo in postavim raziskovalna vprašanja, ki mi bodo v pomoč pri pisanju in analizi teme diplomskega dela. Poleg strukture opišem tudi metodologijo, ki jo bom uporabljal v diplomskem delu.

Osrednji del je razdeljen na dva sklopa poglavij.

Prvi sklop predstavlja poglavje, kjer so opisane vsebine programa Sportikus, predstavljena je institucija, kjer je nastal, izpostavljene so reference programa, sledi opis njegove izvedbe in praksa.

Drugi sklop osrednjega dela vsebuje teoretski okvir, ki je sestavljen iz petih poglavij. Na začetku je obravnavana definicija športa na način, ki sledi vsebinskim poudarkom diplomskega dela. Nadaljuje se s poglavjem, kjer je predstavljen pojem etike. Na začetku poglavja je predstavljena filozofija športa kot znanstvena panoga, sledijo metaetična izhodišča, predstavljene so normativne etike in izpeljane povezave športa z etiko. Po poglavju o morali sledi poglavje o fair playu in njegova analiza. V zaključnem delu je skozi prizmo psihoanalize o športu pokazano na občutljivo naravo športno-vzgojnih programov in potrebo po drugačnem premisleku o vlogi in delovanju institucij s področja športa in vsebin, ki jih le-te proizvajajo.

V nadaljevanju, kot sklep uvoda in osrednjega dela, sledi povzetek družboslovnega intervjuja, ki razkrije dimezijo za doseg enotnega konsenza o fair playu in vključitvi programa Sportikus v nacionalni okvir fair play kampanje.

V sklepnem delu so povzeta ključna spoznanja posameznih poglavij, ter izvedem sintezo ugotovitev, s katerimi argumentiram cilj in namen diplomskega dela.

1.3 METODOLOGIJA

Pri raziskovanju teme diplomskega dela bo uporabljena kvalitativna analiza primarnih in sekundarnih virov.

Za potrebe opisa programa Sportikus in seminarja bo poleg zgoraj omenjene metode uporabljena tudi metoda opazovanja z udeležbo.

Metoda sintopičnega branja (sestavljanje besedila s pomočjo povzemanja ugotovitev, stališč in rezultatov različnih avtorjev) bo uporabljena pri razlagi teoretskega okvirja preučevane teme.

Družboslovni intervju bo omogočil vpogled v aktualno zmožnost in nezmožnost programa Sportikus, da se uveljavi kot temeljna norma v športu.

2 PROGRAM SPORTIKUS

Ime Sportikus predstavlja akronim in je izvorno izpeljano v angleškem jeziku, akronim pa ima tudi slovensko izpeljanko. Akronim povzema temeljne usmeritve športa, ki so opisane v dokumentu Evropske komisije, t. i. Beli knjigi o športu (Evropska komisija 2007).

Angleško: *School for life, Play Fair, Obey the Rules, Respect Others, Tolerate and Appreciate, Improve Your Skills, Know the Limits, Unite in Fun, Support Green Sport.*

Slovensko: *Sodelujem z veseljem, Pošteno igram, Obnašam se dostojanstveno, Rad imam šport, Tekmujem s ponosom, Izobražujem se vsestransko, Kulturno navijam, Uživam v gibanju, Spoštujem drugačnost.*

Angleški akronim vsebuje bistvene elemente programa, ki jih v svojih izvedbah tudi obravnava. Ti elementi so: izobraževanje o vrednotah športa, prenos izkušenj v samo prakso

športa, pomen športa za družbo, igra v obliki športa kot simbola življenja, koncept fair playa in poštenosti v športu (moralne vrline), vloga pravil v športu, vloga sodnikov v športu, samokontrola v športu, kontrola množic v športu, človekove pravice v športu, nadlegovanje v športu, multikulturnost v športu, mednarodno razumevanje v športu, religiozni vidik športa, vključenost in izključenost v športu, socialna pravičnost, estetika gibanja in estetika v gibanju, osebni dosežki v športu, vseživljenjska fizična aktivnost, doping, meje človeške zmogljivosti v športu, meje vpliva športa na družbo, nasilje v športu, mir, solidarnost, prijateljstvo, veselje, zabava, socialno-ekološke teme v športu, narava človeških odnosov v športu, negativni in pozitivni učinki športa na okolje in trajnostni razvoj športa.

Program Sportikus je poskus v smeri, da se polje etike športa približa celotni populaciji v športu in jo aktivno vključi v diskurz ter jo na ta način usmerja, izobražuje in ozavešča o problemih, ki so na prvi pogled prezrti ali pa se smatrajo za manj pomembne. Ozaveščanje vrednot športa, ki ga gojimo, je tudi uvid v vrednote družbe. Šport v današnjem času zavzema v družbi zelo velik prostor in je prav, da ima tudi svojo etiko, ta etika pa naj bo znana čim širšim množicam udeležencev.

Program Sportikus se ukvarja s športom v najširšem pomenu besede. Gre za analizo športa v sedanosti, na kakšen način se izvaja in manifestira ter kako vse to vpliva na razvoj družbe kot skupnosti. Meje dovoljenega v športu se skrivajo v obliki fair playa, ki so ga povzele vse panožne športne zveze in ima bolj ali manj isto obliko in vsebino. Obstajajo pa tudi razlike med športnimi panogami in fair play načeli, ki jih panoge vsebujejo. Razlike med njimi kažejo na to, v kolikšni meri je šport v skladu s humanizmom in zavezan njegovim načelom. Ne smemo pozabiti, da človek kot živo bitje z svojim gibanjem, ki mu predstavlja ontološko kategorijo, ustvarja šport. Način kako se šport izvaja v praksi, pa kaže na njegovo naravo, vrednote in bistvo.

Vrednote, ki jih program želi promovirati, so v povezavi športa na eni strani in miru, solidarnosti, prijateljstva, veselja, zabave, igre, ter pozitivnega odnosa na drugi strani. Promocija vrednot programa je osredotočena na naslednje ciljne skupine: športni trenerji, športni pedagogi, športniki, starši športnikov in športni funkcionarji. Kot skupine, ki so zlorabam v športu najbolj izpostavljene, t. i. rizične skupine, program izpostavi: mlade športnike v elitnem športu, kjer je

imperativ zmaga; etnične manjšine in ostale diskriminirane skupine (osebe z invalidnostjo, osebe s posebnimi potrebami in osebe z motnjami v duševnem razvoju); športe z negativnim učinkom na okolje; športne navijače in huligane; socialno in ekonomsko izključene (nižji sloj prebivalstva) in fizično neaktivne skupine ljudi (npr. prekomerno debela mladina). Znotraj programa je predstavljena tudi ideja o razvoju programa, ki naj bi bila konceptualno odprta in ideološko dosledna v idejah za trajnostni razvoj in napredek skozi šport. Za ta namen je treba vzpostaviti in izobraziti koordinatorje ter dodati aktivnosti po potrebi glede na interes in možnosti. Ta ideja se kasneje razvije v pilotnem projektu v obliko Sportikus delegata. Program se dotakne tudi ambicij, da bi se oblikovala mreža mednarodnih in lokalnih partnerjev, ki bi obravnavali lokalno-regionalne prioritete v obliki intervencij na aktualne dileme in probleme ter določitev vsebin in potreb ciljnih skupin.

Zasnovan je kot večstranski in večstopenjski program, namenjen promociji in soustvarjanju družbeno odgovorne vloge športa. Je plod razvojnega dela Spolint inštituta v sodelovanju z Fakulteto za šport in Slovensko olimpijsko akademijo. Kot tak je prepoznan kot dobra praksa v Nacionalnem programu športa v Republiki Sloveniji 2014–2023. Program je znanstveno utemeljen, usklajen z doktrino športa ter podkrepjen pedagoško in socialno-psihološko. Ključna je tudi usmeritev k učenju na podlagi izkušenj, kar mu tudi daje dodatni potencial razvoja v prihodnosti (Hosta 2015).

Promocija programa je potekala tudi na večjih kongresih fair playa, najodmevnejša promocija programa Sportikus pa je bila predstavitev oziroma predavanje z naslovom *A unique tool for promoting Olympic values* v okviru Mednarodnega olimpijskega komiteja na Simpoziju Pierra de Coubertina leta 2012 v Canterburyju. Dogodek je potekal vzporedno z olimpijskimi igrami v Londonu (2012). Prispevek iz Slovenije je bil pod pokroviteljstvom Slovenske olimpijske akademije v okviru Olimpijskega komiteja Slovenije. Program je predstavil njegov avtor, dr. Milan Hosta. Kot cilj programa je predstavljena možnost, da prepoznamo šibko plat športa skozi promocijo moralnih in družbenih vrednot z mednarodnim in medkulturnim sodelovanjem. Predstavljen je bil tudi pomen akronima Sportikus kot njegovega vodila, saj vsebuje teme, za katerimi se skrivajo vrednote, ki jih želi promovirati. Prepoznali so ga in uvrstili med najboljše izobraževalne programe za promocijo športnih vrednot, istega leta pa je bil prispevek s simpozija objavljen z vsemi ostalimi, ki so bili prepoznani kot pomembni, v knjigi

Olympism, Olympic Education and Learning Legacies (2012). Članek v knjigi nosi naslov *SPORTIKUS: A Model for Value-Based Sports Education*. Ta prispevek predstavlja tudi znanstveno utemeljitev programa (Chatziefstathiou in Müller 2014).

Omeniti velja še, da je bil program leta 2012 predstavljen tudi na Evropskem forumu športa mladih (*European Youth and Sport Forum 2012*) v kraju Larnaka na Cipru, kjer je bil izbran med najboljše projekte (ISCA 2012).

2.1 SPOLINT INŠTITUT

Program, ki je opisan v tem poglavju, je eden od programov Spolint inštituta. Nastanek inštituta, katerega namen je razvoj športa, je pripisati odločnosti dr. Milana Hoste, da se vpelje konkreten teoretski premislek o športu samem in praksah v športu. Vsebina teoretskega premisleka služi analizi o njegovi naravnosti, dejanskem stanju in možnih posledicah. Maksima delovanja je skladnostni razvoj politik športa in športne diplomacije. Gre za prvi *think-tank* s področja družbenega fenomena športa na Slovenskem, ki je nastal leta 2001. Inštitut se prezentira kot mednarodni *think-tank*, ki želi vzpostaviti nevtrarno platformo za oblikovanje politik na področju športa (v smislu angleškega konteksta besede *policy*), razmisleka in povezovanja na področju telesne kulture in športa. To seveda spontano ali nespontano mobilizira vire in hkrati ustvarja voditeljstvo z vpeljavo novih inovativnih programov in rešitev. Šport, ki ga lahko razumemo v širšem družbenem kontekstu, mora pri svojem premisleku vključevati tudi najširšo paleto njegovih udeležencev. S svojim delovanjem sledijo lastni maksimi, da mora izobraževanje v športu spodbujati multikulturno strpnost, zavest o ekologiji in zavest o lastnem zdravju. Promoviranja socialno-ekološke iniciative oziroma zavesti se poslužuje tako na lokalnem kot tudi globalnem področju. Eno od poslanstev inštituta je tudi programsko in institucijsko povezovanje ter spodbujanje partnerstva med civilnimi telesi in vladnimi institucijami v smislu javnega in zasebnega interesa. Programi, ki so nastali kot produkt inštituta vsebujejo inovativne intrvencije za družbene spremembe skozi šport, kar je tudi poslanstvo inštituta. Programi so naslednji: *Sportikus*, *Asthma & Sport*, *Playness culture*, *LEPA (Life enhancing physical activity)* in *Celebrate Breath*. V diplomskem delu bo obravnavan program *Sportikus*, ki je namenjen promociji fair play kulture v najširši obliki, kar se jo da zaslediti na

področju športa kot dejavnosti in njegove vpetosti v ostale dejavnosti družbe (medijsko poročanje, oblikovanje standardov, priporočil in smernic v športu itd.).

Med leti 2008 in 2010 je inštitut izvajal delavnice na mednarodnem košarkarskem kampu v Srbiji z naslovom *"I came to play" Basketball Camp*. V okviru teh delavnic je nastal prispevek na temo socialne vključenosti v post-konfliktnih skupnostih z naslovom *A Handbook on Good Practice Initiatives in sport; case Balkan region*. Leta 2011 je bil inštitut vabljen k sodelovanju v projektu *NBA Basketball Whitout Borders – Life skills sessions* in v okviru njihovega programa so za 50 najboljših mladih evropskih košarkarjev v Ljubljani izvedli delavnico na temo pristranskosti in nepristranskosti sodniških odločitev. Inštitut je deloval kot strokovna podpora projektu EU med leti 2013 in 2015 v okviru projekta socialne inkluzije deprivilegiranih otrok v JV Turčiji pod pokroviteljstvom Evropske Unije (Hosta 2015).

2.2 SEMINAR PROGRAMA SPORTIKUS

Eden od primarnih ciljev programa je izobraževanje. Vsebine programa so naravnane v smeri vsakokratnega preizpraševanja o praksah znotraj posamezne športne panoge. Praktični del pa se izvaja v smeri dvigovanja občutljivosti etičnega vidika športne panoge in njegovih posledic. Sportikus vsebine so prepoznane s strani programa Mednarodnega olimpijskega komiteja, imenovanega *Olympic Values Education Programme* (2016).

Namen seminarja programa Sportikus je, da se vzpostavi nacionalna kampanja na področju promocije športnega obnašanja, v katero bi bili aktivno vključeni trenerji in športni pedagogi (od šolske do vrhunske ravni in rekreacije) v obliki mreže Sportikus delegatov. Njihova naloga, oziroma boljše rečeno poslanstvo, bi bila dvig kakovosti športa, ki ga doživljamo kot udeleženci in skrb za moralne vrednote športa. Namen je delovati preventivno in korektivno na pojave, kot so diskriminacija, doping, nasilje, nestrpnost, agresivnost, pretirana tekmovalnost itd. Program se je večinoma izvajal prilagojeno za posamezne potrebe izobraževanja ciljnih skupin v športu (Hosta 2015).

V diplomskem delu analiziramo različico programa, ki je bila v letu 2015 izvedena kot pilotno usposabljanje za trenerje. Program je sestavljen iz dveh delov: prvi del predstavlja

seminar, drugi del pa praktikum. Na podlagi prejetih poročil je program dosegel svoj namen, saj se je s svojo vsebino in pripomočki izkazal za uspešno orodje, ki spodbuja na eni strani osebnostni razvoj trenerja in športnika ter na drugi strani pripomore k ohranjanju in promociji moralnih vrednot v športu.

Cilj seminarja je izboljšati znanje športnih pedagogov, trenerjev in vodstvenih delavcev v športu na področju etike športa. Po opravljenem seminarju in praktikumu pridobi udeležene naziv Sportikus delegat. Sportikus delegate se usposobi za uporabo Sportikus didaktičnih pripomočkov in učinkovitih pedagoških prijemov z namenom promocije in uporabe športa kot sredstva vzgoje in socializacije. Promocija načela dobrega vodenja in organiziranja športa je v ospredju seminarja (Hosta 2015).

Na seminarju, ki traja dva dni, se zvrstijo predavanja različnih predavateljev na temo etike športa in fair playa, psihosocialnega razvoja otroka in vloge športa, pogovor o vrednotah in oblikovanje klubskih/trenerjevih temeljnih načel, osnove veščin mediacije v konfliktnih situacijah, primeri dobre prakse na temo usklajevanja interesov med šolo, klubi, starši in športniki ter uporaba Sportikus pripomočkov in navodila za izvajanje praktikuma.

2.2.1 DIDAKTIČNI PRIPOMOČKI

Unikatnosti programu ne dajejo samo njegove številne in različne izvedbene akcije, ampak tudi didaktični pripomočki, ki so namenjeni ozaveščanju fair playa in jih uporablja Sportikus delegat, da vizualno pritegne pozornost vseh udeležencev na treningu ali na tekmovanju. To so: zastava *Sportikus fair play – srce športa*; inštrumentalno-vokalna pesem z naslovom *Fair play himna*; Sportikus modri karton; Sportikus siva cona karton; Sportikus fair play prisega – častna športna prisega športnika, trenerja/pedagoga, sodnika, staršev in organizatorja.

Zastava *Sportikus fair play – srce športa* je didaktični pripomoček, katerega namen je, da se javno izpostavi načela, ki jim želimo oziroma bomo sledili na treningu ali tekmi. Zastava vsebuje slogan *Fair play – srce športa* in akronim Sportikus.

Sportikus modri karton izpostavi pozitivne moralne vrednote na igrišču oziroma na tekmovanju: primer športnega obnašanja vrednega zgleda, spodbuja k ohranjanju športnega duha in služi kot takojšnja pozitivna povratna informacija (pohvala). Modri karton se lahko pokaže športnikom, ekipam, trenerjem, organizatorjem, navijačem in drugim, ki ustvarjajo podobo športa in pomembno prispevajo k ohranjanju športnega duha. Lastnosti, ki jih izkazuje modri karton in jih lahko pripišemo tistemu, ki ga je prejel so: poštenost, spoštovanje, pravičnost, solidarnost, nesebična pomoč, radodarnost, strpnost, pogum, zmernost in srčnost.

Sportikus siva cona karton predstavlja negacijo modrega kartona in izpostavlja kršitev športnega duha v obliki neprimerne obnašanja, zaščiti duh športa, prepreči podobna negativna dejanja in predstavlja takojšnjo povratno informacijo kot vzgojni moment. Pokaže se športnikom, ekipam, trenerjem, organizatorjem, navijačem in drugim, ki so kršili nepisana pravila fair playa. Lastnosti, ki jih izkazuje karton siva cona in jih želimo omejiti so: nasilje (fizično in verbalno), preklinjanje, ponižanje, laganje, izzivanje, goljufanje, diskriminacija, nastopaštvo in škodoželjnost.

2.2.2 SPORTIKUS PROTOKOL

Na začetku tekmovanja, in če to dovoljujejo pravila tekmovanja v posamezni športni panogi in njenih kategorijah, lahko naredi Sportikus delegat protokol. Protokol vsebuje izobešanje zastave *Sportikus fair play – srce športa* oziroma postavitev na vsem udeležencem tekmovanja vidno mesto.

Kot uvod v tekmo oziroma za potrebe t. i. protokola ima Sportikus delegat možnost predvajati pesem slovenskega kantavtorja Adija Smolarja z naslovom *Fair play himna*.

Del protokola so tudi Sportikus fair play zaprisege. Po eden od predstavnikov posameznih skupin udeležencev tekmovanja (športnik, trener, sodnik in pri tekmah mlajših kategorij starš) na glas prebere Sportikus fair play zaprisego. S tem dejanjem poudari vlogo v tekmovanju in imperativ delovanja na tekmovanju.

Prisega športnika: Tudi če si želimo, ne moremo vsi zmagati. Lahko pa tekmuje po svojih najboljših močeh. Fair play vodi naprej!

Prisega trenerja/pedagoga: V športu sta zmaga in način, kako jo doseči, enakovredna. Zato bom tekme vodil v duhu poštenega boja, za ugled našega športa in v ponos našim športnikom. Mladi ste naša prihodnost!

Prisega sodnika: Dolžnost sodnikov je, da poskrbimo za pravičnost tekmovanja, da varujemo igro in igralce. Pri tem računamo na vaše iskreno sodelovanje, pomoč in strpnost v spornih trenutkih. Fair play je srce športa. Naj nas šport združuje!

Prisega organizatorja: Zavedamo se, da so športna tekmovanja pomemben del športa. Želimo si spoštovanja med vsemi udeleženci, spodbujamo zdravo tekmovalnost, prijateljstvo in pozitivno vzdušje med gledalci. Naj bo ta dan praznik športa!

Prisega staršev: Šport je šola za življenje. Zato se pravega športnika ne vpraša, ali je zmagal, temveč če je pokazal, kar zna. Za nas starše ste vsi prisotni zmagovalci. Zahvaljujemo se trenerjem in organizatorjem, ki so omogočili današnji dogodek. Šport je praznik prijateljstva.

Na hrbtni strani zaprisege je napisanih sedem razlogov za izvedbo protokola:

- pokaže se osebna predanost vrednotam športa,
- že na začetku se usmeri pozornost vseh na pozitivno sporočilo športa,
- gradnja enotnega miselnega okvirja in umestitev tekmovanja v kontekst sprejemljivih družbenih vrednot,
- udeleženci se moralno zavežejo, da bodo ostali znotraj obljubljenih načel in idealov,
- združitev ljudi, ki se trudijo soustvarjati zdrav šport in lepa tekmovanja,
- športnikom se omogoči da uživajo v tekmovanju in pokažejo, kar znajo,
- predstavlja način, kako posvetiti šport človeštvu.

2.2.3 PRAKTIKUM

Pettedenski praktikum za udeležence seminarja in poročila so namenjena temu, da se sistematično ozavešči praktično delo trenerjev oziroma športnih pedagogov in ex-post refleksiji. Za vsak teden so napisani cilji, metode dela in nasvet za lažjo izvedbo. Vsak teden se odda tudi poročilo praktikuma.

Prvi teden je naloga trenerja v vlogi Sportikus delegata seznanitev športnika ali ekipe s Sportikus akcijo, prepoznavanje vrednot v športu in ozaveščanje vrednot v medsebojnih odnosih na treningu ali na tekmi. Športniki premišlujejo sami ali pa z ekipo o vrednotah, ki jih povzema akronim Sportikus. Trener na ta način dobi povratno informacijo od svojih športnikov, katere vrednote prepoznajo kot pomembne, kako razumejo vrednote in kakšen je njihov odnos do posameznih vrednot. Orodje je primerno za spodbujanje medsebojne komunikacije in povezanosti. Z izražanjem svojih (intimnih) misli, občutkov in opažanj postavijo zrcalo sebi in drugim.

Cilj drugega tedna je razumeti samozavest kot osrednji temelj razvoja športnih rezultatov. Poudarek je na prepoznavanju razlike med samozavestjo in psihološko aktivacijo ter razlike med strukturno in športno samozavestjo. Trener dobi povratno informacijo od športnikov, katere so njihove tabu teme, ki služi kot odlična metoda za konstruktivno refleksijo.

Tretji teden se osredotoča na prepoznavanje in soočanje s konflikti, ozaveščanje veščin mediacije in uporabo posameznih tehnik v mediaciji.

Četrti teden praktikuma je namenjen ozaveščanju vrednot v športu in športni praksi, aktiviranju športnikov k prakticiranju vrednot in jasni opredelitvi petih vodilnih vrednot ekipe oziroma športnika, če gre za individualno panogo.

Peti teden praktikuma je zadnji teden, kjer se vse pridobljeno znanje in informacije združijo in je potrebno narediti s sodelovanjem trenerja in ekipe oziroma posameznika vizijo, ki ji bodo vsi v ekipi, klubu, društvu sledili, saj je narejena na podlagi konsenza.

2.2.4 PRIROČNIKI

Na usposabljanju vsak udeleženec prejme komplet petih priročnikov s temeljnimi usmeritvami fair play kulture.

Trije priročniki so napisani za posamezno ciljno publiko. Ti so: *Fair play za mlade športnike*, *Fair play za trenerje in organizatorje* ter *Fair play priročnik za starše*. Priročniki vsebujejo podroben opis tematike, ki se jo obravnava na seminarju in praktična navodila, kako vzpostaviti primeren oziroma etičen odnos v športu.

Priročnika *Doping, ne hvala* in *Športna morala* sta namenjena obširnejši predstavitvi ter opisu dopinga in športne morale. Namenjena sta boljšemu razumevanju in nudita bolj poglobljeno razlago tem, omenjenih v naslovu.

2.2.5 INTERAKTIVNA PODOBA

Informacijska družba je uvedla nova komunikacijska orodja in temu trendu sledi tudi Spolint inštitut. Poleg spletne strani s predstavitvijo samega inštituta, vsebin preučevanja inštituta in opisa programov obstaja tudi spletna stran projekta Sportikus. Ta spletna stran se interaktivno povezuje tudi s Facebook profilom v obliki skupine, imenovane Sportikus fair play. Facebook sodi v kategorijo t. i. socialnih omrežij na internetu in predstavlja enega od fenomenov informacijske družbe. Aktualnost uporabe informacijskih orodij daje programu možnost interaktivnega delovanja in vključevanja vseh zainteresiranih udeležencev. Facebook skupina omogoča objavo aktualnih novic iz sveta športa, ki zadevajo temo fair playa, domiselnih predlogov v obliki video vsebin ali samo slikovnega gradiva z opisom. Skupina je odprta in vanjo se vključuje vse večji krog oseb (trenutno ima 768 članov), ki so kakorkoli in kadarkoli bili v stiku s programom Sportikus ali pa jih je tja zanesla gola radovednost. Ta način komunikacije ni obvezen, je pa v veliki meri odraz vse večje vpetosti interneta v vsakdanje življenje. Facebook skupina omogoča funkcijo povezovanja, funkcijo obveščanja, funkcijo povratne informacije in funkcijo promocije omenjenega programa.

3 ŠPORT KOT DRUŽBENOKULTURNI FENOMEN

Ko sem se lotil diplomskega dela, sem se v garderobi športnega centra iz radovednosti zapletel v pogovor z docentom dr. Tomažem Pavlinom s Fakultete za šport na temo definicije športa, da bi videl, kako se je lotiti. Jasno je bilo nakazano, da enotne definicije ni, saj je bil šport vseskozi nehote omejen s samim človekovim spoznanjem o njegovem bivanju in udejstvovanju. Že kmalu mi je bilo jasno, da definicija ni ena, ampak jih je mnogo prav zaradi same narave športa in tudi dojemanja posameznikov, ki so se definiranja lotili. Vse prakse v športu so na nekem polju ustvarjalnosti oziroma človekove izraznosti in dojemanja. Iz te predpostavke sem bil še bolj prepričan, da je potrebno razmisliti, kakšen šport želimo in kako ga želimo razvijati, da ne bi zašel in bil sredstvo za doseganje ciljev izbrancev in njihovega manipuliranja, pač pa bi bil zavezan najvišjim možnim idealom človekovega bivanja.

V literaturi je opaziti, da svetovnim trendom družboslovnega raziskovanja sodobnega fenomena športa sledijo tudi domači avtorji in je bil fenomen športa obravnavan v akademski znanosti že v času Jugoslavije. Razmah v Sloveniji doživi nekje po letu 2000 in večinoma so domači avtorji sledili zgledom iz tujine. V absolutno akademskem smislu njihova dela in prispevke lahko enačimo s tujimi. Dileme o upravičenosti proučevanja fenomena športa zgodnejših avtorjev za družboslovni diskurz so se v vseh teh letih izkazale kot nepotrebne. Ob prvih razpravah se je akademska javnost začela vse bolj zavedati, kako pomemben je akademski premislek o samih praksah, zlasti modernega športa, ki je vedno bolj zakoreninjen v vsakdanje življenje in vpliva na razvoj posameznika in skupnosti. Prav teoretski premislek lahko izpostavi pasti, v katere je ujeta dojemanje športa, hkrati pa nakazuje, da je bil šport od nekdaj pomemben ne samo z vidika zdravja in razvoja, pač pa tudi delovanja sistema, ki ga kot takega izkorišča za svoje potrjevanje in nemoteno vladanje. Hayland (1990) ugotavlja, da se je fenomen sodobnega športa začel preučevati v 20. stoletju, prej pa je bilo zaznati le malo oziroma obrobno dotikanje zlasti na področju filozofije. Nekaj uvoda so nam naredili Platon, Aristotel in Nietzsche, vendar bolj površno oziroma so v svojih filozofijah šport kot tak vključili v vsesplošni diskurz o človekovi naravi. Preučevati se je začel tam, kjer je imel v družbi pomembno mesto in tudi vlogo kot tak, npr. v antični Grčiji, antičnem Rimu, ob začetku imperializma in kolonializma, začetku nacionalne države, danes pa potrošniško-kapitalistične družbe. Na tem mestu je treba poudariti, da je bil večji del zgodovine, ki je opisana (in jo bolj ali manj poznamo in razumemo pravilno),

šport v funkciji večšine za vojskovanje in vzdržljivosti, ni bil tako stratificiran in je bil tudi domena manjšega števila populacije oziroma izbrancev – vojaki, aristokracija, plemstvo – popolnoma pa so bili izključeni ženske, otroci in nesvobodni ljudje. Šport tudi ni bil tako stratificiran, kot ga lahko dojemamo danes, zato moderni šport zavzema pomembno mesto preučevanja, saj odraža prakse ljudi in skupnosti, hkrati pa deluje kot vzvod za vladanje in usmerjanje ljudi.

Številna dela v tuji literaturi in tudi pri nas na temo športa kot družbenokulturnega pojava nam kažejo na to, da ga ne moremo tako enostavno razložiti oziroma razumeti. Ta sodobni družbeni fenomen izgleda, kot da je vpet v vse sfere družbe in močno zasidran v vsakdanjem življenju posameznika ali skupnosti. Preučevanje zahteva interdisciplinarni pristop in akademska sfera to omogoča. Starc (2009) ugotavlja: “/.../ Ravno zaradi živosti fenomena športa bi bilo zelo neproduktivno govoriti o monolitnem epistemološkem okviru in metodah, saj raznovrsten razvoj športa in njegovih novih oblik vzpodbuja tudi raznovrstnost pristopov /.../.” Rezultat preučevanja nam lahko da boljše razumevanje samega fenomena in tudi ponuja premislek o težavah, ki so povezane ali celo bistvo samega fenomena, na drugi strani pa nam lahko akademski premislek ponudi rešitve in tako ohranja ter razvija šport s ciljem slediti najvišjemu idealu humanosti v smislu zame, zate in za njih. Vpetost narave vanj tudi nalaga skrb v smislu ekološke vrednote in trajnostnega razvoja.

Igra in tekmovanje sta ontološki kategoriji športa in kažeta na dve skrajni dimenziji športa. Ena je veliko bolj spontana in vpeta v človekove moralno-vzgojne in temeljne gibalne vzgibe, druga pa veliko bolj institucionalno urejena in vpeta v širši kontekst kulturnih in tehnološko pridobljenih potreb in zmogljivosti nasproti človekovim primarnim potrebam in zmogljivostim. Ideologija tehnološkega napredka se skriva tudi v športu, ta pa v želji po vsesplošnem napredku v obliki rekordizacije in zaslužka industrije posega v njegovo telo v obliki farmakologije in tehnologije (Hosta 2007).

Šport je praksa in ker ima pri tem glavno vlogo človekovo telo, mora biti vrhovni imperativ zavezanost telesni integriteti, ki univezalnemu imperativu ne škoduje. Pa vseeno je polje športa tako veliko, da ekstremni šport odpira nove dimenzije dovoljenega, drznega, manj pa

pričakovanega vedenja in obnašanja. Rezultat v ekstremnem športu je podvržen riziku, manj pa drznosti (Hosta 2007).

Šport je predvsem zaradi medijske izpostavljenosti obravnavan dostikrat samo v ožjem tekmovalnem smislu, pa vemo da temu ne bi smelo biti tako, zato kliče po čim širšem pristopu preučevanja (Hosta 2007).

V športu je polno ideoloških mehanizmov, ki neposredno interpelirajo posameznika ali skupnost in tako vplivajo na duh časa, ki ga posameznik ali skupnost živi. Če pogledamo s širšega zornega kota to dejstvo, nam ne sme biti mar, kako smo in bomo preživeli ta čas. Ideološko utemeljena je tudi institucija športa, zlasti modernega, v smislu olimpizma kot poizkusa globalne usmeritve evropocentrističnega diskurza in ideologije 20. stoletja. V literaturi je zaslediti, da zaradi zastopanosti športov na olimpijskih igrah, ki so večinoma tradicionalni športi nekdanjih evropskih kolonialnih velesil, lahko govorimo o kontekstu kulturnega imperializma, ki ima izrazito negativen prizvok.

Mehka deavtonomizacija je nujna za etično utemeljevanje športa, saj odpira vrata v etični pluralizem, ki pa ga nočemo zavesti v etični relativizem. Steenberg (v Hosta 2005, 15) šport okarakterizira z: delno avtonomijo, širšo družbeno vpetostjo in vplivanjem družbenih vrednot in norm.

Šport je pogosto uporabljen kot sredstvo za doseganje ideoloških ciljev oblasti, ideološko pa je tudi povezovanje politike, športa in oblasti. Tukaj se kaže njegova subtilna narava, kjer je nujen premislek o usmeritvah, vrednotah in zgledih, ki jih daje. Lahko gre v smeri zlorabe in ga naredi inštrument vladajoče elite za hegemonijo, kar potrjujejo številni primeri iz sodobnega sveta in prav tako številni zgledi iz zgodovine (Kustec Lipicer 2009).

3.1 POSKUS DEFINICIJE ŠPORTA

Težko bomo našli enotno definicijo športa ali pa jasno razmejitev med športno in nešportno prakso. V Slovarju slovenskega kjižnjega jezika (2016) je pod geslom 'šport' zapisano:

špórt -a m (ô) **1.** *po ustaljenih pravilih izvajana telesna dejavnost za krepitev telesne zmogljivosti, tekmovanje, razvedrilo /.../.*

Definicija je na tem mestu razširjena tudi na ekspresivno pojmovanje športa v smislu, ki presega potrebe tega diplomskega dela, npr. šport v pomenu rekreacije, razvedrila: fotografiranje je drag šport, prevajati za šport.

Kristan (2000) definira šport kot: "/.../ prostovoljna prostočasna gibalna tekmovalna in netekmovalna dejavnost, ki se je človek udeležuje iz igralnih nagibov in katere glavni namen je razvedriti in hkrati povečati ali ohranjati človekove zmogljivosti (bodisi zaradi uravnovešenega biopsihosocialnega razvoja ali stanja, boljših gibalnih dosežkov ali dejavnega počitka in obnove moči). Izraz tekmovanje je treba razumeti v najširšem pomenu te besede: kot tekmovanje s samim seboj, tekmovanje z drugimi in tekmovanje z naravo. K tako opredeljeni gibalni dejavnosti je treba šteti vse procese, pojave in odnose, ki se vežejo na takšno gibalno dejavnost. Če takšen razširjen sklop pojavov, procesov in odnosov ustreza splošno veljavnim aksiološkim merilom, govorimo tudi o športni kulturi." Svojo definicijo razširi še v smislu institucionalno urejenega športa in razmejevanja med prostim časom in profesionalizmon na sledeč način: "Šport je področje družbene stvarnosti, kamor štejemo vse pojave, procese, odnose in namene na izsekih športne vzgoje, športnega razvedrila, elitnega tekmovalnega športa, invalidskega športa (tj. športa invalidov) in zdravilnega oziroma rehabilitacijskega športa."

3.1.1 MODERNI ŠPORT

Renson (v Hosta 2007, 12) navaja šest lastnosti športa z namenom ločitve vrhunskega poklicnega športa od športa, ki je v domeni rekreacije oziroma prostega časa in nas usmerja k iskanju oziroma menjavi znanstvene paradigme o športu in njegovem poslanstvu:

- 1. Ljudje smo narejeni za gibanje: Virtualna resničnost ne bo nadomestila naše telesnosti. Mi smo 'homobili'. Življenje v prihodnosti bo zahtevalo 'gibalno meditacijo', čas za telesno in duševno refleksijo.*

2. *Šport je "passé": Sodobni šport je produkt 18., 19. in 20. stoletja. Izvira kot oblika kulturne ekspresije moderne dobe in svoje karakteristike dolguje protestantski etiki, kapitalistični ideologiji in industrializirani zahodni družbi. Postmoderna bo morala zamenjati "ponošene" športne vrednote napredka za vsako ceno s pomočjo nove etike gibalne kulture, ki temelji na ekološki harmoniji, telesni kakovosti in enakosti. Konec ideologije 'citius, altius, fortius' je blizu.*
3. *Vrhunski šport postaja novo gladiatorstvo: Poklicni vrhunski šport bo preživel kot neodvisna veja šovbiznisa, označenega s komodifikacijo, zakonodajo, bioinženiringom, farmakologizacijo itd. Ti krogi bodo pod nadzorom multinacionalnih teles, na primer olimpijske ali športne korporacije. To bo pripeljalo zgodbo o mitu športnika kot pozitivnega idola do konca.*
4. *Nova gibalna kultura: Monopol zahodne oblike športa bo zamenjan z mozaikom novih gibalnih (sub)kultur. Nova gibalna kultura bo označena s hibridizacijo. Stare oblike tradicionalnih iger in športnih aktivnosti se bodo preoblikovale s pomočjo novih gibalnih oblik drugih kultur. Globalna vas pomeni konec totalne zahodnjaške hegemonije in športizacije sveta.*
5. *Redefiniranje telesne vzgoje: Telesna vzgoja se bo vrnila k svojim koreninam in srčika njenega uveljavljanja bo gibalna kulturalizacija tako v praksi kot v teoriji. Telesna vzgoja bo prekinila zvezo s športno vzgojo in bo postala kineziologija, kot jo opredeljuje Dally (1857): "znanost o gibanju v povezavi z vzgojo, higieno in terapijo."*
6. *Nova paradigma: Ker šport ne bo več primeren izraz v novi gibalni kulturi, bomo morali kritično pogledati tudi na nekatere paradigmatične mite športa. Kdaj je gibanje zdravo in kdaj ne? Kako je lahko telesna vadba zdrava in dela ljudi vesele? Zakaj ne prenehamo pootročevati odraslih, patronizirati žensk, kolonizirati drugih kultur z vsiljevanjem iger za fante viktorijanske šole. Če ne želimo povzdigniti športne znanosti v umetnost novega gladiatorstva, moramo priti na dan z novim konceptom in terminom za biokulturo znanosti o gibanju človeka in ljudi.*

Moderni šport je del zgodovinskega procesa modernizacije in je bil zaznamovan z vidika medijev in sodobne množične in popularne kulture. Nastal je v obdobju oblikovanja nacionalnih držav in to obdobje je vzpostavilo temelje sedanjega družbenega reda (Šaver 2009).

Eno od dimenzij športa izpostavi Foucault (v Šaver 2003) in pravi, da telo zaznamujejo mehanizmi nadzora in nadzorovani mehanizmi treninga, urjenja in discipliniranja v tekmovalnem in rekreativnem športu.

Dimenzija modernega športa je za temo tega diplomskega dela pomembna z vidika, ki ga ima v družbi danes, in vpliva na njen nadaljnji razvoj. Tu želimo izpostaviti pomembno vlogo športnika kot zgleda, hkrati pa žrtve sodobnega športnega diskurza in tudi realnosti. Šaver na podlagi raziskovanja modernega športa iz različne tuje literature ugotavlja, da so "/.../ pomembno spremembo v drugi polovici 20. stoletja v šport prinesle večnacionalne korporacije, ki so televizijsko reprezentacijo športa spremenile v medijski spektakel, hkrati pa so šport preoblikovale v prepoznaven življenjski stil, ki v sodobnem času prek izrazito ekonomsko in komercialno naravnanih interesov družbenih elit narekuje potrošniško ideologijo institucije športa". Na tem mestu velja izpostaviti tudi pozitiven vidik, kot na primer sponzoriranje podjetij športnikov iz manj razvitih držav ali pa sponzoriranje športnic, kar ruši teorijo o spolni segregaciji v športu. Konceptualizacija postmodernosti v športu se vidi v t. i. adrenalinskih oziroma ekstremnih športih (Šaver 2009).

V modernem športu se kot globalno in nacionalno etabrirani športi pojavljajo predvsem športi iz nabora nekdanj imperialističnih evropskih narodov, športi različnih tradicionalnih kultur pa so v funkciji preostankov teh kultur (Šaver 2009).

3.1.2 VRHUNSKI ŠPORT

O vrhunskem športu v smislu profesionalizma in zgleda za neprofesionalni šport v smislu rekreacije govori Gergolj (2003) in pravi, da je pozitivno ovrednoten, če ne škoduje zdravju in kot tak vsebuje veliko socializacijskih in drugih življenjskih vrlin. Profesionalni športniki so zgled za rekreativne športnike in s svojim zgledom v veliki meri skrbijo tudi za zdravje drugih. Doping v vrhunskem športu v tej luči postane zelo problematičen.

V športu zavzema svoje mesto vrhunski šport, ki ima svoj lasten ustroj, lastna pravila, predpise, vrednote in razumevanje moralnosti. Moralni pristop izhaja iz notranje motivacije in moralnih predpisov, ki so v skladu z uveljavljenimi načeli družbe. Ena od raziskav, ki sta jo izvedla Bredmeister in Shields (v Smrdu in drugi 2005) je pokazala, da je zveza med moralnim presojanjem in agresivnostjo jasna in enoznačna. Športniki z nižjo stopnjo moralnega presojanja izkazujejo večjo agresivnost v športu, kot je upravičeno.

Vrhunski šport ne sme dobiti solipsistične pozicije, če govorimo o filozofskem nazoru, saj je vpet v širši kontekst športa in družbe in ne more delovati avtonomno, pač pa kot del celotne slike, ki jo prezentira šport v širšem smislu.

Tekmovalnost sili trenerje, da večkrat postavijo rezultat in neizprosnost selekcije pred notranje vrednote in osebni razvoj športnika. Iz evalvacije pilotne študije Sportikus programa iz leta 2015 je potrebno izpostaviti, da so v dialogu mnogi udeleženci izpostavili neobčutljivost športnih zvez glede organiziranosti športa za delo na področju razvoja osebnosti, saj je v ospredju ravno nasprotno – težnja po čimprejšnji selekciji in zgodnji specializaciji.

Če enačimo vrhunski šport s temovalnim športom in se le-ta odvija na mednarodnem prizorišču, se po mnenju Piska (2006) močno kaže težnja po nacionalizmu in šport deluje v prezentaciji večvrednosti nacije.

3.1.3 REKREACIJA

Rekreacija pomeni čas, posebej posvečen športni dejavnosti in ločen od običajne delovne rutine in preživljanja prostega časa. Nezavedni gon, ki vodi telo v gibanje glede na potrebe vzpostavljanja ravnovesja organizma, se kaže v obliki zdravja. Rekreativni šport je samo ena od oblik take zadovoljitve. Rekreacija je bolj spontana oblika športa, manj institucionalno urejena, rekreativec pa je, v nasprotju z vrhunskim športom, podvržen bolj subjektivnemu dojetanju nasproti totalni objektivizaciji vrhunškega športnika (Hosta 2007).

Markičeva (2009) v svojem prispevku s pomočjo analize dela Bernarda Suitsa pokaže na možnost drugačnega pojmovanja in dojetanja športa kot igre s pomočjo Ezopove basni *O*

kobilici in mravljici, kjer Suits obrne nauk na glavo v smislu, da se kot vrhovna vrednota pojavi 'igrati se za užitek, zabavo' in ne 'slediti potrebi, da si pridobiš sredstva za preživetje'.

3.2 ŠPORTNI ETOS

Kakovost same prakse športa, če smo ga definirali kot človekovo izraznost, določa neka ideja o dobri igri, dobri športni predstavi, ki pa mu lahko tudi rečemo športni duh, v literaturi poimenovan kot športni etos. Športni etos je kompleksen pojav, ki ga je potrebno preučevati interdisciplinarno, skozi različne poglede, da zajamemo njegovo bistvo, kvaliteto (Hosta 2007).

Razmejitev našega spoznanja o modernem športu na vrhunski tekmovalni šport in rekreacijo v smislu športnega udejstvovanja v prostem času definira tudi sam etos in njegovo naravo.

Športna tekmovanja so s pravili določena dejavnost. Športni etos je tako omejen kot izraznost s konstitutivnimi in regulativnimi pravili. D'Agostinova teorija etosa (v Hosta 2007) razlikuje med: (i) sprejemljivimi dejanji, ki so v skladu s pravili, (ii) sprejemljivimi dejanji, ki so kršitev pravil in so obravnavana kot del igre in (iii) kršitvami pravil, ki so nesprejemljiva oziroma nemoralna. Vrednote in norme, ki določajo, kako se pravila aplicirajo v konkretnih primerih v igri, so po d'Agostinu (v Hosta 2007) neuraden, impliciten, empirično določljiv dogovor, ki vodi v uradno interpretacijo formalnih pravil igre. Tukaj lahko govorimo o etosu igre in njegovi razsežnosti.

Etos v rekreativnem športu je veliko manj definiran s formalnimi in regulativnimi pravili, do izraza pa pridejo kategorije igrivosti, spontanosti in ugodja. Etos rekreacije mora tudi vsebovati nepisana pravila fair playa, saj na ta način omogočimo prijetno izkušnjo za vse udeležence, ne glede na spol, starost ali zmožnosti. Etos se izraža v mejah neformalnega dogovora med udeleženci, če gre za ekipno igro, ki pa je podvržena splošnim pravilom, ki igro tudi definirajo in omogočijo.

4 ETIKA

4.1 FILOZOFIJA ŠPORTA

Filozofija športa se ukvarja z vprašanjem, kako zajeti najširši možni spekter vprašanj, povezanih s temo etike v športu, razpravami o zgodovinski in družbeni umeščenosti športa in pojmovno analizo temeljnih pojmov, povezanih s športom. Izpostavi tri vidike filozofske metode: (i) argumentacijo, (ii) analizo pojmov in (iii) zgodovinsko perspektivo, kot ugotavlja Markičeva (2009).

Kritični premislek ponuja najmlajša izmed panog, ki se ukvarja s športom kot družbenokulturnim fenomenom, filozofija športa. Filozofija s svojimi načeli raziskovanja temelji na predpostavkah lastne zmote, se opira na nenehno preizpraševanje in je kot znanstvena disciplina najstarejša. Njeno preučevanje je duh, ta duh pa se skriva v telesu in ker se od telesa ne moremo ločiti in nam ponuja kot orodje našega spoznavanja, čutenja in mišljenja možnost kreiranja lastnega življenja, vpetega v šest milijard drugih primerkov iste vrste (tj. homo sapiens sapiens), je treba biti zavezan najvišjim načelom, eno izmed teh načel pa je načelo '*dobro = ugodje = pravilno*'.

Filozofi, kot sta Platon in Aristotel, se v svojih temeljnih delih dotaknejo fenomena športa, ki je bistveno slabše strukturiran, kot ga lahko zasledimo v zdajšnji literaturi, so pa postavili temelj za kasnejše izpeljevanje, ki se je nadaljevalo v 19. stoletju s filozofom Nietzschejem, ki se je fenomena dotikal v vseh svojih delih. Njegovo prisposodbo športa kot otroške igre so povzemali številni kasnejši avtorji, ki so se ukvarjali s proučevanjem športa (Heidegger, Foucault, Derrida, Sartre). Eno izmed temeljnih del na področju filozofije športa je leta 1969 izdal ameriški filozof Paul Weiss, *Sports: A philosophic Inquiry*. Delo je bilo deležno velikega odobravanja in kritike, ki pa je pokazala pot vsem kasnejšim spoznanjem na tem področju (Hyland 1990).

Kreft (v Hosta 2007) je mnenja, da je filozofija športa nastala kot kritika telesnovzgojnih konceptov modernosti in v recenziji dela *Etika in šport: Manifest za 21. stoletje* (Hosta 2007) ugotavlja, da je težava s filozofijo športa ta, da je uspešnejša pri kritični analizi, kot pa v utrjevanju resnic in ozaveščanju vrednot ter prav nasprotno meni, da si le-ta vse to celo otežuje.

4.2 OPREDELITEV ETIKE

Etika je filozofska disciplina oziroma panoga, ki se ukvarja s tematiko človekovega hotenja ali ravnanja z vidika dobrega in slabega oziroma moralnega in nemoralnega. Deli se na dve področji: (i) teoretično ali metaetiko in (ii) praktično normativno etiko. Razlike med njima so, da prva pojasnjuje, kaj je moralna sodba, ugotavlja moralno opredelitev, formulira in pojasnjuje moralna načela, razglablja o pojmu moralni princip, druga pa moralo sodi, moralo opredeljuje in pojasnjuje moralna načela (Sruk 1986).

Kirn (v Hosta 2007) pravi da ima človek štiri etična razmerja: odnos do sebe, odnos do drugih, odnos do narave in odnos do boga. V literaturi s področja etike športa sta najbolj zastopani prvi dve razmerji.

4.3 METAETIČNA IZHODIŠČA

Hosta (2007) utemeljuje tezo o etičnih protislovjih športa z različnimi metaetičnimi izhodišči, ki bodo obravnavana v nadaljevanju. Metaetika se ukvarja z naravo morale, z metodo za izbiro moralnih načel in utemeljuje normativno etiko. V nadaljevanju je naštetih in predstavljenih pet pristopov k etiki športa.

4.3.1 KULTURNI RELATIVIZEM

Naše izkušnje, naše mišljenje, naša stvarnost, in še bi lahko naštevali, so relativni in o tem lahko zasledimo širši konsenz na vseh področjih družboslovnega preučevanja. Teorija kulturnega relativizma je zelo privlačna v dobi globaliziranega sveta. Na eni strani smo se kot svetovna skupnost zavezali temeljnim človekovim pravicam, hkrati pa se oklepamo lastne identitete, ločimo 'naše' od 'njihovega' v obliki 'domače' in 'tuje'. Razumevanje športnih praks in njenih norm z metodo kulturnega relativizma nam pomaga, da lahko predpostavljamo njihovo avtonomnost. Če podamo tezo o etičnem pluralizmu športa, nam ga metoda kulturnega relativizma pomaga utemeljiti. Pri kulturnem relativizmu pa se moramo tudi omejiti, saj prav

relativnost lahko zamegli našo kritiko in potemtakem ne moremo govoriti o obstoju dobrega ali slabega, kaj je prav in kaj narobe (Hosta 2007).

4.3.2 SUBJEKTIVIZEM

Subjektivizem nam kot metoda omogoča, da se osredotočimo na tisti vidik preučevanja moralnega vedenja osebe, ki je pogojen z njegovim osebnim kontekstom v obliki njemu lastnih norm, pravil, pričakovanj, odnosa do sebe in drugih. Tudi pri tem pojmu se je treba izogniti pasti relativnosti samega pojma, saj nam potem kot metoda ne služi pri utemeljevanju etike vrline in naredi sprejemljivo etiko maksimuma (Hosta 2007).

4.3.3 EMOTIVIZEM

Ayer (v Hosta 2007) pravi, da etične sodbe nimajo objektivne vrednosti in so čisti izraz občutka. Emotivizem nam lahko kot metoda pomaga, da razumemo, kako občutki stimulirajo dejanje in ga kot takega lahko ovrednotimo za 'dobro' ali 'zlo'. Uporabnost se pokaže tudi pri zagovarjanju lastnih vrednot, ne pa za ugotavljanje objektivnosti pravilnega ali napačnega.

4.3.4 PRESKRIPTIVIZEM

Preskriptivizem izhaja iz kritike emotivizma, saj ne smemo spregledati praktičnega vidika moralnega izražanja in želimo ljudi napotiti k moralno dobremu dejanju. Moralno dejanje ali misel vidi kot racionalni odziv. Hare (v Hosta 2007) opozori na dve stvari, da se izognemo težavam pri razumevanju preskriptivizma: (i) človekove želje in motivi se nanašajo na odziv v situaciji, v kateri smo se znašli, ter (ii) ne smemo zamenjati pojmov univerzalnosti in splošnosti.

4.3.5 PSIHOLOŠKI EGOIZEM

Naša dejanja so velikokrat v športu usmerjena k zadovoljevanju lastnih potreb in želja. Vendar pri zadovoljevanju nismo vselej egoistični, zato nekateri filozofi ločijo med sebičnim in samonanašajočim, ki je moralno nevtrarno. Dejanje je sebično, če je nepošteno do drugih, je škodoželjno. Moč argumentacije psihološkega egoizma pride iz sposobnosti njegovih zagovornikov, da vselej ponudijo motiv, ki je nujno samonanašajoč (Hosta 2007).

4.4 NORMATIVNA ETIKA

Zlato pravilo normativne etike v športu se glasi: "Obravnavajmo druge, kot bi si želeli, da nas drugi obravnavajo" (Hosta 2007).

Obstajata dva načina klasifikacije normativnih teorij: (i) teleološke teorije (teorija vrline, utilitarizem) in (ii) deontološke (Kantova etika). Za teleološke je temeljnega pomena, da se moralno ocenjevanje ozira po posledicah in če pozitivne posledice prevladajo nad negativnimi, je dejanje pravilno. Pomaga nam oceniti tudi karakter moralnega subjekta. Deontološke teorije se nanašajo na sledenje vnaprej znanim pravilom (Hosta 2007).

4.4.1 ETIKA VRLIN

Najstarejša normativna teorija zahodne filozofije je etika vrlin in sega v čas antične Grčije. Platon poudari štiri vrline, ki jih označujemo kot kardinalne: modrost, pogum, zmernost in pravičnost. Aristotel ponudi sistematično razlago etike vrlin v delu *Nikomahova etika*. Vrline obravnava kot dobre navade, ki jih pridobimo, in poudarja moralno vzgojo, da se vrline utrdijo, ponotranjijo.

Cavalier (v Hosta 2007) opozori na razliko med krepostnim delovanjem in izvrševanjem krepostnega dejanja. Etika vrlin se nanaša ne samo na dejanje, ampak tudi na karakter etičnega agenta. Obstajajo razlogi za dobra dela in tudi za to, da smo prepoznani kot dobra oseba.

Dobro, kot ga zagovarja MacIntyre (v Hosta 2007), je opisano kot nekaj, kar ljudem koristi v vlogah in konekstu vsakodnevnih praks. Dober človek je tisti, ki koristi sebi in drugim. Tukaj se poruši mit o dobrem športniku, ki je prepoznan kot dober človek. Da opravičimo to domnevo, morajo potemtakem biti vsa njegova dejanja dobra, tudi v različnih vlogah, ki jih ima v vsakdanjem življenju (učenec, starš, zakonec, poslovni partner itd.). Sodobna teorija vrline, ki jo zagovarja MacIntyre (v Hosta 2007) temelji na dveh pogojih. Prvi je sposobnost racionalnega premisleka in drugi zavedanje odvisnosti ter razmerij z drugimi, kar nas vodi k politični in družbeni strukturi dobrega.

Pomanjkljivosti pristopa z etiko vrline so po mnenju avtorja Loudena (v Hosta, 2007) v tem: da ne zagotavlja točnih navodil in dolžnosti; da ne more pravilno oceniti priložnostno tragičnih dejanj krepostnih ljudi; da so nekatera dejanja tako nesprejemljiva, da bi morali imeti seznam prepovedanih dejanj, s katerim pa nam etika vrline ne postreže; da se karakterne poteze spreminjajo in če nismo vseskozi v praksi, sčasoma izgubimo pridobljene spretnosti. Vprašanje je tudi glede določitve krepostne osebe. Etika vrline pretirano poudarja zgolj stil obnašanja ali delovanja in zmanjša pomen vsebine dejanja posameznika. Naivno je tudi mišljenje, da se lahko spremenijo vrednote zgolj s ponavljanjem krepostnih potez.

4.4.2 UTILITARIZEM

Utilitarizem je normativna teorija, ki sta jo utemeljila Bentham in Mill. Pavilno in napačno dejanje se ovrednotita glede na posledice, zato se teorija kot taka pomakne z ozkega interesa posameznika na interese širše skupnosti. Sklicuje se na princip najvišje splošne blaginje za najširši krog ljudi (Hosta 2007).

Cavalier (v Hosta 2007) povzame princip koristnosti po Benthamu v štirih točkah: (i) prepoznavanje vloge bolečine in užitka, (ii) sprejemanje ali zavračanje dejanja na podlagi količine bolečine in užitka, ki ju posledično prinaša, (iii) enači dobro z užitkom in zlo z bolečino ter (iv) predpostavlja, da sta užitek in bolečina merljiva.

John Stuart Mill (v Hosta 2007) nadaljuje misel svojega predhodnika in poudarja, da ne gre za količino užitka, pač pa za kakovost sreče, tisto središče, ki ga zagovarja utilitarizem.

Načelo koristnosti vključuje samo oceno posledic dejanj in se ne ozira na motive in karakterne poteze agentov moralnih dejanj. Zagovarja tudi načelo, da bi moralo biti načelo koristnosti v vlogi orodja za izdelavo drugorazrednih moralnih principov, ki promovirajo splošno blaginjo. V primeru, da se znajdemo pred dilemo, kateri drugorazredni princip zagovarjati, se lahko sklicujemo na načelo koristnosti. Brandt (v Hosta 2007) pravi, da lahko princip utilitarizma uporabljamo na dva načina: glede na dejanje ali glede na pravilo. Utilitarizem dejanja je koncept, ki presoja glede na posledice, pri čemer ima izvršitev dejanja ugodnejše posledice kot njegova opustitev. Utilitarizem pravil pa zagovarja pravilnost dejanja glede na dobro ali zlo posledic moralnega pravila. Uporaba moralnega pravila ima za vse boljše posledice, kot pa njegova kršitev ali neupoštevanje.

Kritika utilitarizma se kaže v tezi, da morala ne temelji na posledicah dejanj, pač pa mora biti utemeljena v osnovnem in univerzalnem konceptu pravičnosti.

4.4.3 ETIKA ZAKONA

Vodilni princip t. i. deontološke morale je zakon. Bond (v Hosta 2007) pravi, da zakon dopušča svobodo delovanja glede tistih stvari, ki jih ne prepoveduje ali onemogoča, torej vse, kar ni kršitev zakona. S te dimenzije vidimo tri deontične kategorije: (i) moralna zahteva po ravnanju pravilno in/ali obvezno, (ii) moralna zahteva po neravnanju (napačno in/ali prepovedano) in (iii) niti moralna zahteva po ravnanju niti po neravnanju. Najbolj izraziti mislec deontološke morale je Immanuel Kant. Njegov edini kriterij, s čimer lahko sodi moralno vrednost dejanja, je motiv, ki stoji za njim, ne pa posledica dejanj. Kantov kategorični imperativ govori v smeri delovanja po tisti maksimi, za katero bi hotel, da postane obči zakon. Kant (v Hosta 2007) ponudi v nadaljevanju tri formulacije kategoričnega imperativa:

1. Deluj le po tisti maksimi, ki želiš da postane obči zakon.
2. Deluj tako, da bo maksima tvojega delovanja vselej veljala kot načelo splošne zakonodaje narave.
3. Deluj tako, da boš človeštvo vselej uporabil kot cilj, ne pa zgolj kot sredstvo.

4.4.4 ETIKA MAKSIMUMA

Ko govorimo o vrhunskem športu, je njegova etika podrejena imperativu zmage. Ta imperativ pa za sabo potegne marsikatero negativno posledico v športu, kot na primer doping. Neprestana gonja za rekordi je produkt razsvetljenskega imperativa stalnega napredka in razvoja ter družbenih norm produktivnosti. Logika vrhunškega športa vodi k ideji etike maksimuma. Koncept etike maksimuma po Millnerju povzema Šumič-Rihova (v Hosta 2007, 64) na naslednji način: "Pozvati subjekt, naj maksimalno uresniči, česar je zmožen, zato pomeni, da je poklican pokazati, da je zmožen tistega, česar poprej ni bil zmožen, ali pa, da realizira tisto, za kar je mislil, da ni zmožen." Ker je vrhunski šport tekmovalna praksa, se ustvarja okolje, kjer je vsak v tekmovalnem odnosu z drugimi s ciljem pridobiti korist, ki prinaša status, moč, užitek in materialne dobrine.

4.4.5 ETIKA PRAVE MERE

V rekreativnem športu je zmernost in brzdanje pretirane tekmovalnosti imperativ, ki je podrejen motivu zdravja. Rekreativni športnik je v poziciji aktivnega subjekta, ki se vsakokrat odloči, kdaj, kako in koliko naj bo aktiven, da bo ujel sredino med dvema skrajnostima – pomanjkanjem in pretiravanjem. Zmernost lahko označimo kot nadzorovano in pozitivno odstopanje od sredine (Hosta 2007).

4.5 ETIKA ŠPORTA IN ŠPORTNA ETIKA

Fair play sodi v etiko športa. Če na šport gledamo kot enotnost motoričnega in etičnega, je šport brez etičnega dela nepopoln, ni več šport (Smrdu in drugi 2005).

Etika športa obravnava etični pluralizem in se je ne sme enačiti z relativizmom, ker je umeščena v univerzalno etično polje. Univerzalna etična načela je treba iskati izven avtonomije športnega, saj je šport v službi človeka, to dejstvo pa samo po sebi ustvarja temeljna etična

protislovja. Pomembnost etike športa in njena dimenzija, ki se prepleta z vsemi sferami družbenega delovanja, se kaže v velikem številu del in objav zlasti v mednarodnem prostoru ter kaže na potrebo filozofije športa kot aplikativne in eklektične filozofije. Pri filozofiji športa gre tudi za razvoj kritične teorije, odkrivanje in umeščanje ideologije in doktrine športa ter spremljajočih pojavov. Pomembno je tudi dejstvo, da točke pogleda od nikoder ni, s tem pa se utemeljuje tudi etični pluralizem (Hosta 2007).

Hosta (2007) ugotavlja, da je problem avtonomna sfera etike športa, kjer nastaja nov mikrokozmos vrednot in bi izpeljanje teh na absolutno veljavne uničila samo igro, etos. Je to konec športnih disciplin, profesionalnega športa, vrhunskega športa? Tako radikalno mišljenje je odklon od česa? Od prevladujoče ideologije, ki se manifestira v kontroliranju telesnih dejavnosti.

Z etiko športa se ukvarja filozofija športa. Filozofija športa se lahko smatra za povezovalno in splošno teorijo športa, ki se opira na spoznanja posameznih znanosti in filozofsko metodologijo. Spoznavna pestrost športa nam omogoča, da v njej iščemo etično orientacijo (Hosta 2007). Filozofija športa je v Sloveniji utemeljena s pionirskim delom na tem področju, z doktoratom dr. Milana Hoste, kasneje pa tudi z njegovo knjigo *Etika športa: Manifest za 21. stoletje*.

Ko govorimo o etiki športa, pa mislimo na specifično obliko željenega oziroma pričakovanega obnašanja znotraj športne panoge in se med panogami razlikuje. Tako je npr. etika športa boksa kljub enakim izhodiščem drugačna od etike športa gimnastike.

Za odnos med pojmom 'etika športa' in 'športna etika' pravi Hosta, da ju ne smemo enačiti. Športna etika nas zavezuje znotraj meja športnega sveta (panoge) in nas ne zavezuje k našemu odnosu do življenja. Če pa rečemo, da je šport praksa, prakse pa oblikujejo in sestavljajo naše življenje in z njimi gradimo širšo sliko našega bivanja, se lahko na tem mestu oblikuje nekakšna zavest o etiki športa. Športna etika obravnava etični pluralizem, polje etike športa pa išče univerzalna etična vodila. Razumevanje športnega etosa je še dodatni razlog za pluralizem športne etike (Hosta 2007).

Kriterij športnega in nešportnega vedenja se skozi čas spreminja in se prilagaja trenutnim splošno sprejemljivimi praksam. Tako je bilo na primer na začetku 20. stoletja smatrano za

nešportno vedenje, če si imel sistematične treninge, svojega trenerja ali pa prejel denar za športni uspeh (Smrdu in drugi 2005).

4.6 ETIKA IN DOPING

Doping je uporaba nedovoljenih sredstev, ki bi športniku zagotovili prednost pri tekmovanju, in je v nasprotju s športnim duhom. Na podlagi literature samega izvora besede in začetka njene uporabe v praksi ni mogoče pripisati zgolj enemu dogodku ali razlagi. Doping ni stvar modernega športa. Domnevajo, da se je uporabljal že zgodaj, recimo v antiki, na največjih športnih igrah, takrat olimpijskih igrah, moteč pa je postal v obdobju modernega športa (Smrdu in drugi 2005).

Boj proti dopingju temelji na dveh izhodiščih etike: na odnosu do drugih (fair play) in na odnosu do sebe (odgovornost za lastno zdravje) (Smrdu in drugi 2005).

Svetovni boj proti dopingju temelji na vrednotah, ki jih promovira olimpijsko gibanje in so: etika, fair play in poštenost; zdravje; odličnost v obvladovanju veščin; karakter in vzgoja; zabava in užitek; predanost in zavezanost; spoštovanje pravil in zakonov; spoštovanje sebe in drugih; pogum; skupnost in solidarnost (Smrdu in drugi 2005).

Etični vidik uporabe dopinga se kaže v več dimenzijah, ki kvarijo pristni duh, ki bi ga šport moral imeti v idealnih pogledih. Doping je goljufanje in kršitev pravil igre, nespoštovanje sotekmovalca in dogovora, da se v športu držimo pravil igre. Kršitev športnega duha se kaže v zlorabi zaupanja. Uporabljati doping je nepoštena prednost, ki jo pridobi tekmovalec. Napačen zgled, ki ga daje uporaba dopinga, se kaže v tem, da dostikrat v želji po rekordu, zmagi posežemo po nedovoljenih sredstvih in jih kot take upravičimo v smislu, da cilj posvečuje sredstva. Na koncu doping vodi v samouničenje športa. Če je uporaba dopinga koristna in pripomore k boljšim rezultatom, je prav, da bi to delali vsi. Potem ne bi več nihče imel koristi od tega, ampak samo večinoma negativne zdravstvene posledice v nadaljevanju življenja po športni karieri. S tega stališča je tudi boj proti dopingju smiselen, saj želi športnika obvarovati pred negativnimi zdravstvenimi posledicami (Smrdu in drugi 2005).

5 MORALA

Morala se ukvarja s področjem človekovega bivanja. Ukvarja se z vprašanjem, kakšen bi moral biti človek, če bi sledil ideji dobrega. Je del njegove kulture, ki ga ločuje od živali. Morala ni samo stvar posameznika, njegovega odnosa s samim s seboj, ampak se odraža tudi v interakciji z drugimi in v interakciji do okolja. Je nekaj, kar se ne deduje in ne dviguje z generacijami, pač pa se razvija z vsakim posameznikom v duhu časa in prostora (Smrdu in drugi 2005).

Zgodnja faza odraščanja je izjemno pomembna za oblikovanje osebnih značilnosti, ki posameznika zaznamujejo za celo življenje. Iz tega lahko sklepamo, da se tudi morala posameznika razvije v tem obdobju, zato je pomembno, v kakšnem športnem duhu vzgajamo mladino (Smrdu in drugi 2005).

5.1 DEFINICIJA MORALE

Moralo Stres (v Hosta 2007) definira kot vsoto pravil in norm človekovega ravnanja. Vsaka družbena skupina ima sebi univerzalna moralna navodila. Ta se lahko spreminjajo tudi v različnih okoliščinah. Morala se razlikuje glede na razvojno stopnjo posameznika in družbenoekonomske procese. Določene moralne vzgibe ponotranjimo v procesu socializacije ali pa so nam kot družbenemu bitju lastni. Ko pa se znajdemo pred nestandardnimi in nepričakovanimi okoliščinami, nastane problem v smislu vprašanja, kako ravnati prav, kako ravnati, da bo dobro ter kako vemo, da smo izbrali pravilno.

Vrednotenje na moralnem področju se kaže kot izbira med dobrim in zlom, pravičnim in krivičnim, sprejemljivim in nesprejemljivim itd., ne moremo pa uiti niti dejstvu, da je za vzpostavitev moralnosti komunikacija silno pomembna (Hosta 2007).

Iz leksikona *Morala in etika* lahko razberemo naslednje: Beseda izhaja iz latinske besede *mos*, ki pomeni običaj, navado ali nrav in je izpeljana v besedo *moralis*, ki pomeni moralen oziroma nraven. Definirana je kot skupek družbenih predpisov in norm, ki pa so sankcionirane z notranjo sankcijo posameznika in jo posameznik uporablja na sebi v primeru kršitev omenjenih

predpisov. Bolj kot je morala ponotranjena, bolj je učinkovita. Slaba vest posameznika nadzoruje in obvladuje njegovo lastno moralo in je v tem kontekstu avtonomna, saj nanjo ne deluje noben zunanji dejavnik. Morala je pogostokrat v nasprotju z navadami in običaji v družbi in je v nenehnem boju z njimi. Vsebino moralnih predpisov lahko ločimo v dve vrsti: (i) zapoveduje, kaj je dobro in (ii) prepoveduje, kar je zlo (slabo). Morala se razlikuje od družbe do družbe, iz obdobja v obdobje. Iz tega lahko sklepamo, da se morala spreminja in je odvisna od konteksta, v katerega je vpeta. Norme posameznik ne sprejema na podlagi mišljenja in logičnega sklepanja, ampak tako, da iz vsakdanjega življenja in praks uvidi, kaj je za njegov obstoj ali skupino bolje ali celo nujno. Moralne norme, vrednote in merila so dostikrat odsev dejanskih razmerij v družbi in v znamenju izkoriščanja in dominacije prevladujoče ideologije, ki vlada v družbi. To ideologijo poseblja vladajoča elita in želi vplivati na vse družbene skupine. Tukaj lahko govorimo o družbenem pritisku na posameznike, da sprejmejo vsebine, ki ustrezajo eliti, v svojo osebno moralo (R. Lukič v Sruck 1986). Vedno se uveljavijo v končni vrsti tiste norme, ki jih družba potrebuje za svoj obstoj in delovanje. Posameznikove norme in nazori se oblikujejo z njegovim osebnim, medosebnim in socialnim izkustvom. Norm ne sprejema na podlagi mišljenja, pač pa iz vsakdanjih praks uvidi, kaj je za obstoj njega samega ali skupine dobro oziroma celo nujno. Morala izraža težnjo po tem, kar naj bi bilo oziroma kar bi moralo biti (Sruck 1986).

5.2 MORALNA VZGOJA

Moralna vzgoja je ena izmed vrst vzgoje. V vsaki družbeni skupini poteka takšna dejavnost. V ožjem smislu jo lahko definiramo kot vzgojo, ki je zavestna, namerna in načrtovana. Njeno nasprotje je aspekt učenja, ki je nenačrten in spontan v smislu vzgajanja ob določenih zgledih v posebnih življenjskih situacijah. Če zaide moralna vzgoja v manipulacijo, lahko govorimo glede moralne vsebine, da je sprevržena, izkrivljena in odtujena. Nasprotje temu je moralna vzgoja kot ozaveščanje ljudi. Moralna vzgoja je lahko avtoritativna, njeno nasprotje pa predstavlja odprta in demokratična moralna vzgoja. V moralni vzgoji zasledimo dva odnosa oziroma dve razmerji: (i) odnos do samega sebe, soljudi, v skrajnem primeru človeštva v celoti in (ii) odnos do narave, življenja in smrti, do boga in transcendence, odnos do dela in

ustvarjalnosti. Na razvoj posameznika delujejo različni vzgojni dejavniki: družinsko okolje, vrstniki, institucije, mediji, idoli itd. Neskladno funkcioniranje teh dejavnikov pa lahko predstavlja motnjo za moralno vzgajanje, kjer pa moralno formuliranje osebnosti ni ovirano, lahko celo pospeši celotni proces. Poglavitne metode vzgajanja so:

- prepričevanje;
- pridobivanje in utrjevanje določenih navad;
- spodbujanje oziroma motiviranje za takšno ali drugačno vedenje, aktivnost;
- prisiljevanje;
- tekmovanje.

Sruk (1986, 296) povzame na koncu: "Graditev humane in demokratične družbe ne dovoljuje nobenih improvizacij, nobene nedomišljenosti v domenah metod in vsebin moralnega vzgajanja."

5.3 MORALNI VAKUUM

Iz latinske besede *vacuus*, ki pomeni prazen, je izpeljan pojem moralni vakuum. Predstavlja moralno praznino, ki se pojavi, ko se stare vrednote in norme umikajo in jih v procesu transformacije družbe nadomestijo nove, ki še niso utrjene in uveljavljene ter jih še niso ustrezno nadomestile. V procesu lahko nastane moralna kriza ali pa se pojavijo različne oblike demoralizacije družbenih skupin (Sruk 1986).

5.4 ŠPORTNA MORALA

Če poznamo delavno, družbeno, osebno in druge morale, lahko govorimo tudi o športni morali. O športni morali govorimo takrat, ko smo športno dejavni, naša dejanja pa so v skladu z našo moralno zavezanostjo. V interakciji z drugimi v športni igri pa to ustvarja vzdušje. Zaradi značilnosti, ki jih prinaša igra in/ali tekmovanje, se športna morala loči od splošne morale.

Nekatere oblike vedenja so v športu sprejemljive, pa čeprav z vidika morale sporne (primer preigravanja). Ta dejanja so opredeljena s pravili, ki pa vsebujejo tudi sankcije za kršitve. Športna morala je besedna zveza, ki ima lahko najmanj dva pomena. Prvi je morala kot motivacijska naravnost, tekmovalnost športnikov pri doseganju rezultatov, drugi pomen pa je v smislu vzdušja, ki vlada med sodelujočimi športniki, gledalci, sodniki, trenerji ... Športna morala postane javna, ko vključuje tudi gledalstvo in vrednotenje dejanj ni prepuščeno več posamezniku (Smrdu in drugi 2005).

Tudi Hosta (2007) opiše ta dva načina razumevanja športne morale (i) kot motivacijske naravnosti v domeni psihičnih mehanizmov ali (ii) kot vzdušje, ki vlada med sodelujočimi v najširšem kontekstu športa (od športnikov pa vse do gledalcev ali bolj neposredno udeleženih navijačev). Razumevanje prvega načina je v domeni psihologije kot vede, drugi način pa filozofija športa označuje kot kompleksni pojav etosa športa.

6 FAIR PLAY V ŠPORTU

Fair play je sinonim za norme, ki jih zahteva športna morala (Smrdu in drugi 2005).

6.1 FORMALNI FAIR PLAY

Formalni fair play obravnavamo kot fair play v ožjem smislu in se nanaša na tekmovalni šport. Tukaj se šport obravnava kot igra, aktivnost, ki je vodena s pravili. Pravila definirajo aktivnost in s tem ustvarjajo možnost igranja in jo regulirajo. Da vstopimo v igro, moramo sprejeti konstitucijska pravila, ki po d'Agostinu (v Smrdu in drugi 2005) definirajo avtonomijo aktivnosti in dajejo pomen posameznim dejavnostim znotraj le-te. Po tej logiki nekdo, ki se ne drži pravil iger, ne more zmagati. Formalni fair play se po Morganu (v Smrdu in drugi 2005) ne nanaša na vsa pravila, ampak samo na konstitucijska. Kršenje regulativnih pravil še ne pomeni prenehanja igranja, ampak se smatra kot sestavni del igranja igre. Loland (v Smrdu in drugi 2005) vidi regulativna pravila kot še vedno formalna pravila igre, ki ustarijo konceptualni okvir za realizacijo igre v praksi.

Če analiziramo *Deklaracijo Mednarodnega komiteja za Fair play* (CIFP 2016), vidimo, da ne pristopa k fair playu samo na formalen način, pač pa vsebuje tudi napotke in predloge ter opozarja tudi na neformalni vidik fair playa. Deklaracija se nanaša na najširši krog udeležencev v športu in ne nagovarja samo športnikov, ampak tudi trenerje, funkcionarje, starše, učitelje, medicinsko osebje, športne institucije in medije. V deklaraciji so zajeti posamezni sklopi in obravnavajo fair play vrhunskih športnikov, fair play rekreativnih športnikov, fair play v športu mladih in fair play za gibalno ovirane. Smrdu (2005) razčleni fair play v deklaraciji na dve kategoriji. Prva kategorija je individualna in zajema osebno odgovornost udeležencev in njihovo spoštovanje. Osebna odgovornost se kaže v perspektivi kontakta med tekmeči (fizično in psihološko), skrbi za osebno zdravje in zdravje drugih, sprejemanje pravil in sodniških odločitev, samokontrolo ob zmagi ali porazu. Druga kategorija je strukturalna perspektiva se nanaša na skrb za odgovornost športnih institucij v povezavi s formuliranjem pravil, ki naredijo šport zanimiv; z ustvarjanjem tekmovanj, kjer imajo vsi enake možnosti; s kontrolo pogojev tekmovanja in treninga, da se zagotovi varnost in zdravje udeležencev; s kontroliranjem komercialnih in političnih vplivov višjih socialnih razredov na pravičnost enakih možnosti za vse.

Fair play v vrhunskem športu je eno najdelikatnejših področij, saj na nek način omejuje športnika pri doseganju cilja (za vsako ceno), s tem pa ga obvaruje in ohranja šport športen. Vrhunski šport je teren, kjer se anomalije prenašajo na celotno družbo oziroma jih celotna družba prenaša v to elitno obliko globalnega tekmovanja v miru (v smislu odsotnosti vojnega stanja). Nekaj analize in problemov lahko opišemo na kratko in bodo povzeti po Smrduju (2005). Vrhunski športnik posveti treningu ogromno časa in naporov. V želji po samorealizaciji in kot povračilo za njegovo odrekanje vidi športnik nagrado za njegov trud samo v zmagi in tukaj nastane spolzki teren za vse anomalije, ki niso v načelu s športnim duhom. V tem primeru se športnik poslužuje nedovoljenih prijemov v obliki dopinga, izvaja pritisk na sodniške odločitve in izvaja fizično in verbalno nasilje nad sotekmovalci, kar je tudi eden izmed pojavov v okviru nedovoljenih prijemov. Problem nastane, ko se nesoglasja med temovalci prenesejo na proteste gledalcev, ki skušajo vplivati na sodniške odločitve, vedno bolj razširjen pa je problem konflikta izven igrišča, ki se manifestira kot družbeni problem v obliki huliganstva. Kritično pomemben faktor je pritisk za doseg zmage, ki je dostikrat usmerjen v športnika z strani trenerja, staršev, sponzorjev, gledalcev oziroma navijačev, funkcionarjev v športu itd. Mediji tudi pomembno

vplivajo na vzdušje med tekmovanjem s svojim poročanjem, ki se kaže bodisi v prijateljskem odnosu ali pa ustvarijo prekomerno rivaliteto oziroma celo sovraštvo (Smrdu in drugi 2005).

Fair play v rekreativnem športu bi moral temeljiti na vrednotah sodelovanja in tekmovanja; osebnih dosežkih in izkušnjah; zavedanju lastnega telesa in sposobnosti; uživanju in veselju; osebni svobodi in izzivu s spoštovanjem do sebe. V kontekstu rekreativnega športa je najpomembnejše izpostaviti idejo o poštenosti, ki se mora kot ideal manifestirati tudi v odnosu do ostalih rekreativcev in s tem narediti šport bolj human. Rekreacija zajema najširši krog ljudi, ni tako formalno urejena s pravili, pestrost udeležencev (glede na starost, spol, predispozicije) je večja. Fair play, večinoma v neformalnem smislu, zajema tista načela in prizadevanja, ki naredijo izkušnjo karseda prijetno, lahko tudi poučno, če smo sposobni iste principe prenesti na ostala področja bivanja (odnos s partnerji, poslovni svet itd.) (Smrdu in drugi 2005).

Fair play v športu mladih ne pomeni samo odsotnosti fizične sile, pač pa se ozira tudi na enake možnosti glede na starost, moč, sposobnosti in materialno stanje (v obliki opreme in dostopnosti le-te). V športu mladih imajo pomembno vlogo na razvoj mladega športnika starši in trenerji, zato je ta odnos med njimi zelo pomemben in se odvija v različnih dejavnostih motiviranja, učenja, zaščite in stimuliranja. Pomemben je vidik športa kot učenja za življenje in se kaže v posledicah, saj stimulira samoodločanje, gradi aktivnost na poštenosti in socializira. Razvija pozitiven pomen dosežka z doseganjem ali preseganjem ciljev, vseskozi pa mora biti orientiran na mlade v smislu procesov učenja in strategij na eni strani in ustreznega dialoga med trenerjem, učiteljem ali staršem in otroci na drugi strani. V športu mladih bi morali trenerji in športne organizacije prevzeti odgovornost in skrb za stimuliranje in ustvarjanje poštenega športa za vse (Smrdu in drugi 2005).

Fair play v športu za gibalno ovirane se ne kaže samo v odnosu, kjer je pošteno vedenje veliko bolj razvito, morda prav zaradi večje občutljivosti za potrebe in interese drugih ter solidarnosti med njimi. Šport za gibalno ovirane ima v prvi vrsti rehabilitacijsko funkcijo, če pa se šport invalidov prenese na tekmovalni okvir, pa le-ta zahteva prilagoditev infrastrukture, pravil igre in je vezan na tehnično podporo. Fair play vzpostavi okvir, kjer se možnost enakih pogojev prilagodi v smislu različnih kategorij, v katerih med seboj tekmujejo športniki z enako stopnjo gibalne oviranosti, kot jo prepozna medicinska stroka. V zadnjem času se daje poudarek

združevanju športa za gibalno ovirane in tiste brez tovrstnih oviranosti. Zgled takemu ravnanju daje prav največji izmed športnih dogodkov, imenovan in prepoznan kot Olimpijske igre moderne dobe, v okviru katerega so hkrati organizirane tudi paraolimpijske igre. Svetovne panožne zveze temu zgledu bolj ali manj sledijo (Smrdu in drugi 2005).

6.2 NEFORMALNI FAIR PLAY

Nepisana pravila se interpretirajo na osnovi splošnih norm in vrednot. Ocena športne aktivnosti kot poštene ali nepoštene sloni tudi na upoštevanju nepisanih pravil, ki so v skladu z igranjem v duhu pravil. Po Lolandu (v Smrdu in drugi 2005) se neformalni fair play nanaša na odnos do igre, ki ni predpisan s formalnimi pravili igre. Značilnosti takega odnosa so v obliki ideje, da so tudi tekmeču omogočene enake možnosti za zmago ali poraz, v ravnanju z drugimi s spoštovanjem, v igranju proti tekmeču s podobnimi sposobnostmi in spretnostmi in sloni na prepričanju, da obe strani igrata igro, ki se kaže v ustrezni osredotočenosti na notranje cilje konkretne igre.

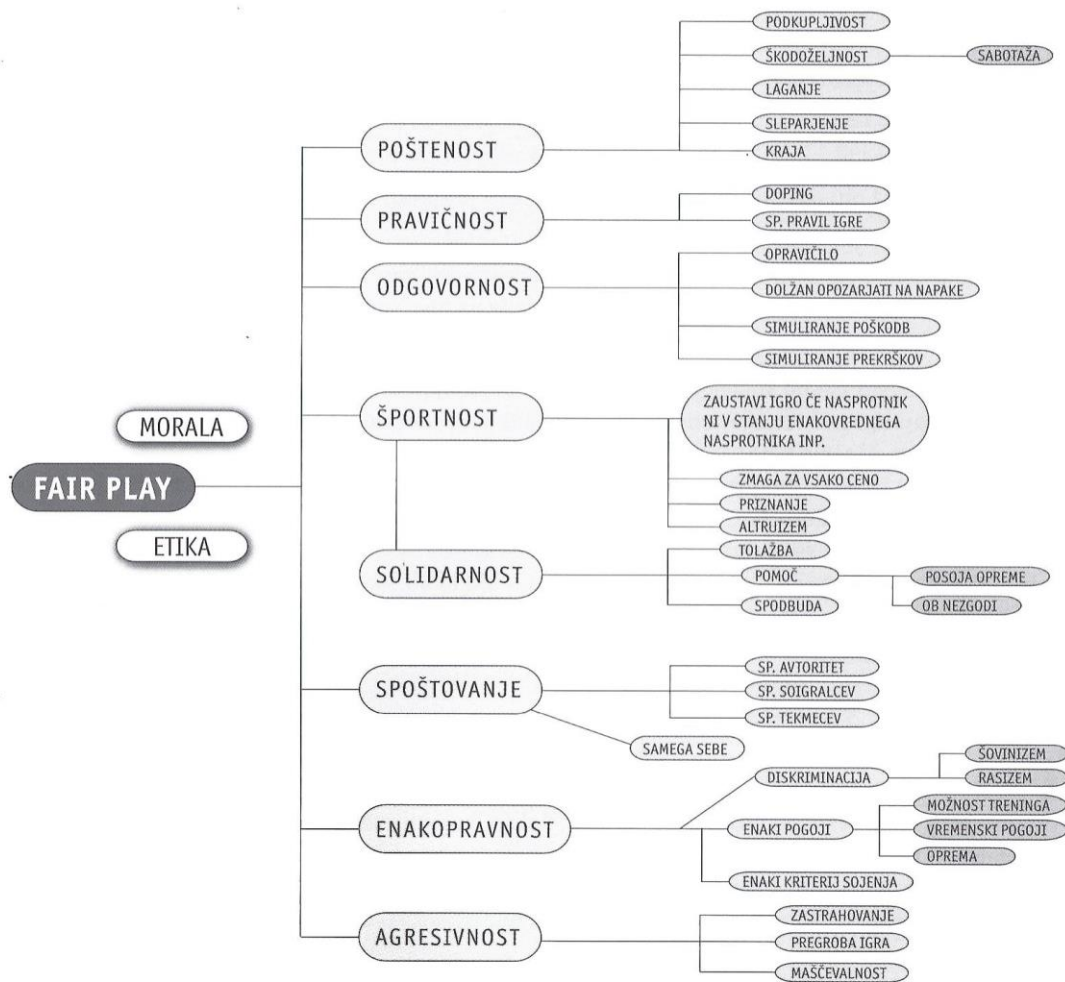
6.3 FAIR PLAY V ŠIRŠEM SMISLU

Širši pomen fair playa vpenja šport v splošno družbo. Šport se lahko uporablja kot sredstvo za doseganje zunanjih ciljev in vrednot, kot je razvoj posameznikove osebnosti, socialne integracije in zdravja. Šport v sebi nosi njemu specifične vrednote in transcedentalne vrednote. Odgovornost do spoštovanja fair playa je pripisati posameznikom in institucijam športa. Steenbergen (v Smrdu in drugi 2005) pravi, da je šport v pedagoškem smislu ustrezen, če je orientiran na njemu ciljno skupino. Fair play je pomemben v smislu izobraževalnega pomena, saj lahko vpliva pozitivno na razvojno-psihološki vidik osebe v kontekstu igranja v skladu s pravili. Fair play ne pomeni samo, da se prilagodiš pravilom športa, ampak da jih znaš tudi kritično presoditi v danem kontekstu.

6.4 FAIR PLAY GLEDE NA KONKRETNE VSEBINE

Skozi različna pojmovanja fair playa je mogoče izpostaviti vsebinske vidike tega pojma (glej Sliko 6.1). Kot je razvidno iz diagrama, se fair play uvršča na področje etike in morale. V zgornjem delu so moralne vrednote oziroma vsebine, povezane z njo: poštenost, pravičnost in odgovornost. V srednjem delu je vsebina fair playa, ki jo predstavlja športnost in izpeljava v solidarnost. V spodnjem delu pa so navedene vsebine etike: spoštovanje, enakopravnost in agresivnost. Ob tem je potrebno dodati, da se kategorije lahko med seboj povezujejo ali prepletajo (Smrdu in drugi 2005, 78).

Slika 6.1: Vsebine oziroma komponente fair playa

Vir: Smrdu in drugi (2005).

7 PSIHOANALIZA O ŠPORTU

S področja psihoanalize športa na Slovenskem je zaslediti dela Romana Vodeba, ki zelo kritično obravnavajo ustroj modernega športa na Slovenskem po osamosvojitvi s stališča, kaj institucije, programi in mehanizmi producirajo kot rezultat. Pri tem avtor uspešno iz teorije potrjuje prakso, in obratno, s teorijo napoveduje možni rezultat delovanja države s svojim birokratskim aparatom, ki določa smernice razvoja športa in je podvržen današnjim ideologijam, ki prevladujejo v športu.

Rutar (v Vodeb 2000) v recenziji in kometarju knjige *Ideološke paradigme športa* ugotavlja oziroma izpostavi dejstvo, da šport ne oblikuje identitete športnika (tu mislimo tudi na ženski spol, kljub temu da uporabljamo nevtralni izraz športnik), ampak tudi oblikuje identiteto gledalcev. Iz te predpostavke ima odločilno vlogo tudi pri oblikovanju ostalih identitet v smislu skupnosti. Podvržen je korporacijam, ki na račun športa služijo, podvržen je moči oblastnikov, ki ga uprabljajo kot vzvod ideologije in predstavlja tudi simbolni kapital moškimi in ženskam, ki se s športom ukvarjajo. Ugotavlja tudi, da šport človeka v nekem trenutku humanizira, v drugem trenutku pa dehumanizira, ko telo postane sredstvo za zadovoljevanje ideologije oziroma višjih ciljev tistih, ki se nadejajo od njega koristi.

Vodeb (2000) ugotavlja, da je ideologija tako skrita in nezaznavna prav na področju športa, da na tem mestu uporabi prisposodbo Althusserja o ribi in vodi. Kot riba ne opazi oziroma ne zazna, da je v vodi, tako tudi človek ne opazi oziroma zazna, da je podvržen ideologiji, zlasti zaradi nabitosti s pozitivnimi čustvi v sferi športa. Ideologija po mnenju avtorja postane moteča, ko je je preveč. Pravi tudi, da je šport s svojimi spoznanji o samem sebi z različnih področij prišel na vrsto, da izve nekaj o sebi, kar je moteče in ne bi rad slišal o sebi. Nevarnost, na katero opozarja, je, da zaradi strasti ljubiteljev športa, ki nimajo mere, grozi, da se bo (pre)napihnen balon športa sam od sebe razpočil v nenehnem (pre)napihovanju svoje družbene organizacije oziroma institucije užitka, ki jo v našem primeru razumemo kot šport.

8 POVZETEK DRUŽBOSLOVNEGA INTERVJUJA

Z željo izpostaviti tudi dimenzijo politike v smislu boja za oblast in razmerja moči, ki določa vladajoči diskurz, sem na temo diplomskega dela opravil družboslovni intervju z dr.

Milanom Hosto, idejnim nosilcem programa Sportikus, direktorjem inštituta Spolint in utemeljiteljem športne filozofije kot akademske panoge na Slovenskem.

Status filozofije športa v uporabnem smislu za športno stroko je pri nas še vedno zelo podhranjen. V tem smislu se sistemsko športa pri nas torej ne obravnava dovolj resno in tako stroka, politika športa in športna vzgoja, delujeta pogosto na slepo, brez tehtnega premisleka o osnovnih ideoloških premisah športa oziroma se prilagodita prevladujočemu družbenemu toku potrošnje in komercializacije telesnih tehnik.

V javnosti oziroma v javnih medijih se filozofija športa pojavi kot referenca ob običajno nezaželenih športnih in obšportnih pojavih. Filozofija športa bi morala delovati preventivno z oblikovanjem doktrine, ki bi ji sledili vsi delavci v športu pri zagotavljanju skrbi za športnika in šport sam.

Tabu teme v športu so dostikrat prezrte in tudi trenerska stroka priznava, da se mnogih izmed tabu tem ne odpira nikjer drugje kot na Sportikus seminarjih.

Institucionalni okvir športa se spreminja v skladu s spremembami. Trenutno prevladuje neoliberalni in s kapitalom močno obremenjen način posredovanja športa. Šport v medijsko izpostavljenem delu deluje kot opij za ljudstvo in potrjuje tezo o kulturi spektakla. Drugi pomembni odločevalec stanja institucij športa je duh protestantske delovne etike in usmerjenost k produktivnosti. Štejejo le rekordi, dogaja se totalna kvantifikacija športne izkušnje na vseh ravneh, od profesionalne do amaterske. Doživljajski moment je potisnjen na stran in kakovost športne izkušnje se določi glede na statistično določeno normo v obliki srčnega utripa, porabljenih kalorij in podobno.

Ob premisleku ideoloških postavk športa ugotovimo, da je šport vselej v funkciji prevladujoče ideologije in lahko generira nova ideološka polja. Intervencija Spolint inštituta na tem področju je v obliki programa, ki poudarja igriv pristop k športu, krepitev pomembnosti gibanja in igre v vseh starostnih obdobjih, s posredovanjem poudarkov na področju doživljanja telesnosti. Druga intervencija je kurativne narave v obliki usposabljanj trenerjev in športnih pedagogov na področju etike športa.

Zaradi agresivnega poseganja strokovnjakov, predvsem visokih funkcionarjev Olimpijskega komiteja Slovenije – Združenja športnih zvez (OKS–ZŠZ), ki delujejo v civilni družbi, ima ta institucija močna pooblastila pri določanju in izvajanju politike športa. Dogaja se, da se podpredsedniki OKS–ZŠZ za mandatno obdobje preselijo na vodilno mesto izvajanja državne politike, na pristojno ministrstvo, tam napišejo pravila igre in se potem pojavijo na drugi strani kot izvajalci. Kljub utemeljenim uradnim pritožbam, da so razpisana merila za področje nosilca nacionalne kampanje športnega obnašanja evidentno diskriminatorna, se nič ne zgodi in tako program Sportikus, kljub kakovosti izvedbe, ne uspe na razpisu.

Za promocijo vrednot v športu, ki jih zagovarja program Sportikus je treba zagotoviti trajno in dolgoročno strategijo, ki mora presegati partikularne interese referenčnih športnih institucij. Seminar oziroma strokovno usposabljanje je eno od orodij za uvajanje kakovostnih sprememb v športu. Medijska pozornost je tudi pomembna, čeprav v večini primerov ob negativnih pojavih, kjer se poudari tudi potrebne preventivne ukrepe, da bi bilo teh manj. To se lahko doseže tudi s socialnimi omrežji in internetnimi komunikacijskimi tehnikami.

Razvoj športa v prihodnosti zahteva demokratizacijo in transparentno vodenje institucij športa. Mit o splošnem dobrem športa je zelo načet, kar se kaže tudi v političnih zlorabah olimpijskih iger. Prihodnost športa se vidi še vedno kot ideološko izražanje duha časa, ki lahko generira tudi nasprotujoče si prakse. Elitni, k dosežku usmerjen šport, bo zasedal še vedno veliko medijskega prostora. Rekreativni šport pa se nahaja v dveh skrajnostih. Na eni strani je popolna robotizacija telesne izkušnje, kjer gre zaradi doseganja dnevne norme za gibanje, oropano pristne igrivosti, na drugi strani pa je pojav samoniklih uličnih in drugih športov kot načina nazorskega upora ali pa tudi vdaje pred aparatom potrošnje. V prihodnosti bomo pričali konvergentnim tehnologijam izboljševanja človeka tudi na športnem področju in pravila razvoja kažejo, da eliti sledi tudi masa sledilcev. Na drugi strani pa je slutiti tudi obrat k osvobajajoči telesni izkušnji, ki vnaša več nepredvidljivosti, več igre in manj merljivosti v smislu rezultata. Tak šport pa bo tudi služil osvobajajočim ideološkim sponam novih možnih družbenih razmerij, ki bodo vznikala po svetu.

In še nekaj o olimpizmu: "Olimpijske igre so od nekdaj gibalni eksces in to je zapisal tudi Coubertin. In zapisal je tudi, da gradi religijo. Torej, čemu sedaj taka gonja proti najbolj gorečim

vernikom, ki vzamejo substance, da dosežejo olimpijsko odrešitev?! /.../ Če nam gre iskreno za zdravje, potem si priznajmo, da vrhunski šport oziroma trening, ki prinaša vrhunske rezultate in rekorde, ni zdrav in pogosto prinaša poškodbe in okvare. Duh športa pa je zelo odprt koncept, ki ga skušamo zamejiti z vrednotami fair playa. A habitus vrhunškega športa v dobi njegove totalne komercializacije, kjer Olimpijski komite zelo rigorozno brani svojo blagovno znamko in jo perverzno izkoriščevalsko trži skozi vrednote spoštovanja, prijateljstva, miru, solidarnosti ..., ustvarja duha športa, kjer cilj povečuje sredstva. /.../ Kriminalizacija športnikov je nekaj najgršega, kar se je zgodilo pri tej olimpijski kampanji. Tako kot duhovnik, ki se naslaja ob spovedih bogaboječih vernikov in jim potem nalaga mantre odrešitve in prodaja odpustke, tako olimpijska oligarhija manipulira s športniki /.../."

9 SKLEP

Program Sportikus, katerega namen je ozaveščanje in promocija fair play kulture med trenerji, športnimi pedagogi, športniki, športnimi funkcionarji in ostalimi udeleženci v športu, prihaja kot rezultat konkretnega akademskega premisleka, iz stroke športa, ki se mutidisciplinarno ukvarja s fenomenom modernega športa in njegovih posledic za družbo. Filozofiranje je mati vseh modrosti in spoznanj, zato je prav, da se preizprašamo o delovanju in vplivu športa na družbo. Vsebina programa Sportikus je prepoznana tudi s strani Mednarodnega olimpijskega komiteja, ki skrbi za vrhunski elitni šport v svetu.

Težko bi našli preprosto definicijo športa, lahko pa z definicijo športa zajamemo večji del tega družbenokulturnega fenomena, njegove lastnosti in elemente, ki nam služijo za obravnavo v povezavi s temo diplomskega dela oziroma z aspektom športa, ki ga želimo obravnavati. V diplomskem delu je to dimenzija fair playa v športu v povezavi z modernim ustrojem športa, kjer sta upoštevani obe razsežnosti – od tekmovalnega vrhunškega športa do rekreacije.

Dimenzija fair playa v športu je področje etike in morale, slednji pa predstavljata okvir zelenega oziroma pričakovanega delovanja in obnašanja v športu. Etika in morala v športu ne vplivata na njegovo izvedbo v smislu tekmovanj, treninga ali rekreacije, ampak določata način, kako se sama praksa (tekmovanje, trening, igra) izvaja. Posežeta in vplivata na kvaliteto

doživljanaj športa med udeleženci, ki se kaže v obliki športnega etosa, ali poenostavljeno, športnega duha.

Kršitve fair playa, ki se nanaša na formalna pravila, so praviloma sankcionirane in omejene že ob samem dogodku. Občutljivo naravo fair playa in njegovo nezmožnost diskvalifikacije pa predstavljajo neformalna pravila fair playa, za katera mora biti razvit poseben etično-moralni čut za prepoznavo dejanj, ki niso v skladu z načeli fair playa, in njihovo opustitev. Funkcija ozaveščanja in izobraževanja o načelih fair playa je ključna in predstavlja preventivo takšnim dogodkom. To funkcijo opravlja program Sportikus v obliki posameznih tem, ki jih obravnava za pridobivanje dodatnega znanja na tem področju. Program Sportikus se lahko razume kot ključni člen pri zagotavljanju visokih meril presojanja v športu in je v svoji nameri biti akademsko objektivni pravzaprav politično nekorekten do "partnerjev" v smislu vseh, ki zagotavljajo sredstva za delovanje v športu. Njegova interaktivna podoba pa programu daje možnost nadgradnje spoznanj, tudi zaradi aktualnosti same vsebine in obravnave problemov.

Nacionalna kampanja o načelih fair playa bi morala temeljiti na spoznanjih programa Sportikus in ga kot osnovni model za normo športnega obnašanja prenesti med vso populacijo udeležencev v športu z namenom, da šport sledi svojemu pozitivnemu bistvu, ki ga kot človekova dejavnost predstavlja v družbeni sferi.

Naj bo fair play cilj in način, za katerega si prizadevamo v svetu športa, ne pa samo sredstvo, ki ga lahko ali pa tudi ne uporabimo v športu.

10 LITERATURA

1. Chappelet, Jean – Loup in Brenda Kübler-Mabbott. 2008. *The International Olympic Committee and the olympic system: The governance of the world sport*. New York: Routledge.
2. Chatziefstathiou, Dikaia in Norbert Müller, ur. 2014. *Olympism, Olympic Education and Learning Legacies*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
3. CIFP Declaration. 2016. Dostopno prek: <http://www.fairplayinternational.org/home> (25. avgust 2016).
4. ISCA. 2012. *European Youth and Sport Forum 2012*. Dostopno prek: <http://www.isca-web.org/english/youth/eysfeuropeanyouthandsportforum/eysf2012> (25. avgust 2016).
5. Evropska komisija. 2007. *White Paper on Sports*. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52007DC0391> (25. avgust 2016).
6. Facebook skupina *Sportikus fair play*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/groups/sportikus.fairplay/> (25. avgust 2016).
7. Fleishman, Matjaž, Milan Hosta in Maja Smrdu, ur. 2004a. *Fair play priročnik za trenerje in organizatorje*. Ljubljana: Zavod za fair play in strpnost v športu.
8. --- 2004b. *Fair play priročnik za starše*. Ljubljana: Zavod za fair play in strpnost v športu.
9. --- 2009. *Fair play za mlade športnike*. Ljubljana: Zavod za fair play in strpnost v športu.
10. Gergolj, Stanko. 2003. Šport in religiozna dimenzija življenja. V *Filozofija športa: Zbornik*, ur. Dušan Macura in Milan Hosta, 51–60. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
11. Hosta, Milan. 2007. *Etika športa: Manifest za 21. stoletje*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
12. --- 2005. *Doping? Ne, hvala!* Ljubljana: Zavod za fair play in strpnost v športu.

13. --- 2014. *SPORTIKUS: A Model for Value-Based Sport Education*. V *Olympism, Olympic Education and Learning Legacies*, ur. Dikaia Chatziefstathiou and Norbert Müller, 178–188. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
14. --- 2015. Sportikus fair play kot nacionalna kampanja spodbujanja športnega obnašanja. *Šport: Revija za teoretična in praktična vprašanja športa* 63 (3/4): 66–70.
15. --- 2016. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 25. julij.
16. Hyland, Drew A. 1990. *Philosophy of Sports*. Minnesota: Paragon House.
17. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Geslo 'šport'. Dostopno prek: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=%C5%A1port (25. avgust 2016).
18. Kreft, Lev. 2003. Vzgoja telesa in filozofija športa. V *Filozofija športa: Zbornik*, ur. Dušan Macura in Milan Hosta, 7–16. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
19. Kristan, Samo. 2000. *Športoslovje na Slovenskem*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
20. Kustec Lipicer, Simona. 2009. Šport in politika: (Ne)lagodno partnerstvo. V *Kalejdoskop športa*, ur. Mitja Velikonja, Peter Stankovič in Gregor Starc, 249–265. Maribor: Aristej.
21. Loland, Sigmund. 2002. *Fair play in Sport: A Moral Norm System*. London in New York: Routledge.
22. Macura, Dušan in Milan Hosta, ur. 2003. *Filozofija športa: Zbornik* Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
23. Markič, Olga. 2009. Igre, vrednote in šport. V *Kalejdoskop športa*, ur. Mitja Velikonja, Peter Stankovič in Gregor Starc, 133–145. Maribor: Aristej.
24. Mednarodni olimpijski komite. 2016. *Olympic Values Education Programme*. Dostopno prek: <https://www.olympic.org/olympic-values-and-education-program> (25. avgust 2016).

25. Pisk, Jernej. 2006. Sport: Between Nationalism and Patriotism. V *Šport, narod, nacionalizm: Zbornik referatov VIII. ISHPES seminarja in Mednarodne družboslovne konference o športu*, ur. Tomaž Pavlin, 345 – 353. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport, Zavod Ekvilib.
26. Smrdu, Maja, Stanislav Pinter in Milan Hosta, 2005. *Športna morala*. Ljubljana: Zavod za fair play in strpnost v športu.
27. Smrdu, Maja. 2005. *Športna morala*. Ljubljana: Zavod za fair play in strpnost v športu.
28. *Spolint inštitut*. Dostopno prek: <http://www.spolint.org> (25. avgust 2016).
29. *Sportikus program*. Dostopno prek: <http://www.sportikus.org> (25. avgust 2016).
30. Sruk, Vladimir. 1986. *Morala in etika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
31. Svetovna protidopinška agencija (WADA). 2016. *World antidoping code*. Dostopno prek: <https://www.wada-ama.org/en/resources/the-code/world-anti-doping-code> (25. avgust 2016).
32. Šaver, Bojan. 2003. *Foucaultova precepcija konstitucije telesa v športu, kulturi in družbi V Filozofija športa: zbornik*, ur. Dušan Macura in Milan Hosta, 45–50. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
33. Velikonja, Mitja, Peter Stankovič in Gregor Starc, ur. 2009. *Kalejdoskop športa*. Maribor: Aristej.
34. Vodeb, Roman. 2000. *Ideološke paradigme v športu (... ko poseže vmes država)*. Trbovlje: FIT.

PRILOGA A: INTERVJU S ŠPORTNIM FILOZOFOM DR. MILANOM HOSTO

1. Kako vas vidi stroka oziroma se vi vidite v stroki športa s svojim pristopom kot športni filozof v panogi, ki ste jo utemeljili v slovenskem akademskem prostoru?

Športna znanost se je specializirala tako kot vse druge znanosti. Teorija športa, ki je bila pred desetletji posredovana kot multidisciplinarni pogled na šport, se je razpršila na vse bolj specializirane znanstvene pristope in institucionalizacija ved je s seboj prinesla tudi prostor filozofiji športa. Seveda pa je status filozofije športa v uporabnem smislu za športno stroko še vedno zelo podhranjen. To kaže tudi število ur, ki jih filozofiji športa, skupaj z zelo pomembno vejo etike, namenjajo univerzitetni programi v Sloveniji. V tem smislu se sistemsko športa pri nas torej ne obravnava dovolj resno in tako stroka, tudi politika športa in športna vzgoja, delujeta pogosto na slepo, brez tehtnega premisleka o osnovnih ideoloških premisah športa oziroma se po inerciji prilagodita prevladujočemu družbenemu toku potrošnje in komercializacije telesnih tehnik.

2. Kakšen je odziv javnosti na vaš pristop?

V javnosti oziroma v javnih medijih se filozofija športa, predvsem etična misel v športu, pojavi kot referenca za humanistično misel ob običajno nezaželenih (ob)športnih pojavih. Torej filozofski premislek a-posteriori, kar je sicer izjemno dobro za uveljavljanje stroke, za sam šport pa bi bilo dobro, če bi se delovalo a-priori, torej preventivno oziroma bi se s pomočjo filozofije športa močneje oblikovala doktrina, po kateri morajo delavci v športu zagotavljati skrb za športnika in šport sam.

3. Kakšen je odziv javnosti in stroke na večinoma tabu teme, ki jih osvetljuje v slovenskem in tudi svetovnem športu?

Odzivi so večinoma pozitivni. Od priznanja poguma, da se nekatere stvari, kot so na primer kritična olimpijska misel, razkrivanje generičnih povezav največjega športnega aparata s fašistično in nacistično preteklostjo, nadlegovanje športnic v garderobah, nasilje nad telesom, ki ga izvajajo trenerji že pri najmlajših, do povabil v mnoge medije, da bi kot filozof športa pokomentiral kakšne aktualne športne dogodke. Nasploh tudi trenerska stroka priznava, da se mnogih tabu tem nikjer ne odpira, le pri nas. Hkrati pa so to teme, ki jih odkrito zanimajo in bi

radi o njih spregovorili na primeren in premišljen način, kakor jim ponujamo na naših seminarjih.

4. Ali je potrebno spremeniti institucionalni okvir športa, da bi le-ta sledil najvišjim etičnim načelom in bil v funkciji za človeka po načelih humanizma?

Sam institucionalni okvir športa se spreminja v skladu s spremembami tako v Sloveniji kot globalno. Kot rečeno, trenutno prevladuje neoliberalni in s kapitalom močno obremenjen način posredovanja športa. Šport v svojem medijsko izpostavljenem delu deluje resnično kot opij za ljudstvo. To ni nič novega, poznamo že od starih Grkov in Rimljanov dalje, danes pa smo v dobi, ko spet cveti spektakelska kultura. Drugi pomembni določevalec stanja institucije odseva duha protestantske delovne etike in usmerjenost k produktivnosti. Tako štejejo le rekordi, dogaja se totalna kvantifikacija športne izkušnje na vseh ravneh, od profesionalne do amaterske. Doživljajski moment je odrinjen povsem v stran. Kakovost športne izkušnje se določi šele po tem, ko je bilo zadoščeno statistično določeni normi v obliki srčnega utripa, porabljenih kalorij in podobno.

5. Kako bi spremenili institucionalni okvir?

Ob premisleku ideoloških postavk športa nam postane jasno, da je šport vselej v funkciji prevladujoče ideologije, hkrati pa ostaja jasno, da lahko generira tudi nova ideološka polja. Sam poskušam v zatečeno stanje intervenirati skozi dva projekta. Širši, kjer gre dejansko za ideološki eksperiment, je poimenovan Playness. Gre za vnos primarnosti igrivega pristopa k športu, s katerim želimo okrepiti pomembnost gibanja in igre v vseh starostnih obdobjih, začevši z vrtcem. Hkrati pa želimo posredovati poudarke na področju doživljanja telesnosti. Torej, kako SMO telesa in manj, kako IMAMO telesa, saj je temu drugemu posvečena večina športa danes. Druga intervencija pa je bolj kurativne narave, kjer usposabljam trenerje in športne pedagoge na področju etike športa.

6. Že drugo leto zapored kampanja Sportikus ni bila izbrana na natečaju Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport v okviru nacionalne kampanje fair playa, kljub dejstvu, da je v preteklosti že bila umeščena in velja za uspešno in prepoznano tudi na mednarodnem

področju. Kakšen je po vašem mnenju razlog za to oziroma kateri razlogi so po vašem mnenju v ozadju vsega skupaj?

Zaradi zelo agresivnega poseganja strokovnjakov, ki delujejo v civilni družbi, predvsem visokih funkcionarjev OKS–ZŠZ na področje nacionalnega interesa, ima v Sloveniji ta institucija zelo visoka pooblastila pri določanju in izvajanju politike športa. Tako se namreč bere tudi skozi merila financiranja športa s strani države, saj so nekatera zelo eksplicitno pisana tako, da je jasno, da bo izbrani izvajalec OKS–ZŠZ. Še več, ni namreč nič čudnega, ko se podpredsedniki OKS–ZŠZ za mandatno obdobje preselijo na vodilno mesto izvajanja državne politike, na pristojno ministrstvo, tam napišejo pravila igre in potem se zopet pojavijo na drugi strani kot izvajalci. Tako se kljub utemeljenim uradnim pritožbam, da so razpisna merila za področje izbire nosilca nacionalne kampanje športnega obnašanja evidentno diskriminatorna, nič ne zgodi niti ne spremeni. Pri čemer se kakovost izvedbe kampanje izbranega nosilca ne more primerjati s predlogom programa Sportikus.

7. Kakšno komunikacijsko platformo je potrebno vzpostaviti za promocijo vrednot v športu, ki jih zagovarja program Sportikus?

Vsekakor gre tu za dolgoročno in trajno strategijo, ki bi morala biti v interesu vseh deležnikov športa in mora presegati partikularne interese refrenčnih športnih institucij. Za sam Sportikus program smo v tej fazi izbrali strokovno usposabljanje kot eno od orodij uvajanja kakovostnih sprememb v športu. Medijska pozornost je izjemnega pomena, pa čeprav jo najlažje dobimo ob negativnih pojavih, kjer moramo komunicirati tudi potrebne preventivne ukrepe, da bi bilo tega v prihodnosti manj. To pa lahko dobro dosežemo tudi s socialnimi omrežji in IKT.

8. Kako na podlagi vaših izkušenj in ugotovitev vidite razvoj športa na splošno v prihodnosti?

Mislím, da se že kažejo znaki večjih sprememb, saj tudi veliki niso več nedotakljivi. Razkrivanje finančnih zlorab najvišjih predstavnikov pri FIFA, UEFA, in MOK-u zahteva demokratizacijo in transparentnost vodenja športa. To s seboj prinaša deavtonomizacijo športa oziroma podreditev normam civilnega prava, ki so v športu pogosto ignorirane, češ da gre za posebno družbeno dejavnost, ki ima posebna pravila. Mislím, da je mit o splošnem dobrem športa že zelo načet, kar

se kaže tudi v politični zlorabi olimpijskih iger za potrebe političnega obračunavanja, naperjenega proti Rusiji, katere atletska zveza je bila suspendirana zaradi systemske zlorabe dopinga. Prihodnost športa tako vidim še vedno kot ideološko polje za izražanje duha časa, ki pa lahko generira tudi povsem nasprotujoče si prakse. Elitni, k dosežku usmerjeni šport bo še naprej zasedal veliko medijskega prostora. Rekreativni šport sega od popolne robotizacije telesne izkušnje, kjer gre pri mnogih, za doseganje dnevne norme, gibanja oropane pristne igrivosti, do samoniklih uličnih in drugih športov, kot načinu nazorskega upora ali pa tudi vdaje pred aparatom potrošnje. Vsekakor bomo v prihodnosti priča konvergentnim tehnologijam izboljševanja človeka tudi na športnem področju in pravila razvoja kažejo, da eliti sledi tudi masa sledilcev. Na drugi strani pa slutim tudi obrat k osvobajajoči telesni izkušnji, ki vnaša več nepredvidljivosti, več igre in manj merljivosti v smislu rezultata. Tak šport pa bo tudi služil osvobajajočim ideološkim sponam novih možnih družbenih razmerij, ki bodo vznikala po svetu.

9. Kakšno je vaše mnenje o religiji olimpizma?

Tale religija olimpizma me včasih vrže iz tira, sploh ko se spravimo na dopingirane športnike, ves res pomemben kriminal pa porivamo pod preprogo in obračamo glave stran. Olimpijske igre so od nekdanj gibalni eksces in to je zapisal tudi Coubertin. In zapisal je tudi, da gradi religijo. Torej, čemu sedaj taka gonja proti najbolj gorečim vernikom, ki vzamejo substance, da dosežejo olimpijsko odrešitev?! Kaj je poživilo, določa narava substance in tudi v kakšnem stanju se nahaja telo (tudi mentalno stanje in volja sta v to vključena). Kaj pa je doping, pa je arbitrarno določeno s strani WADE. V kodeksu piše, da je doping v nasprotju z duhom športa, škodi zdravju itd. Če nam gre iskreno za zdravje, potem si priznajmo, da vrhunski šport oziroma trening, ki prinaša vrhunske rezultate in rekorde, ni zdrav in pogosto prinaša poškodbe in okvare. Duh športa pa je zelo odprt koncept, ki ga skušamo zamejiti z vrednotami fair playa. A habitus vrhunskega športa v dobi njegove totalne komercializacije, kjer olimpijski komite zelo rigorozno brani svojo blagovno znamko in jo perverzno izkoriščevalsko trži skozi vrednote spoštovanja, prijateljstva, miru, solidarnosti..., ustvarja duha športa, kjer cilj povečuje sredstva. Olimpijske igre v antiki so bile religiozni ritual, kjer so športniki in umetniki pokazali svoje talente v čast Zeusu (in to so se lahko šli le svobodni državljani – toliko o demosu). Danes je to religija kapitalizma v čast oligarhiji, ki brezsravno postavlja svetišča na plečih sužnjelastništva. Če je temu tako, potem sprejmite sodobno olimpijsko religijo in z njo doping, ki športnika vrže v

stanje zavesti, v stanje telesa in duha, ki časti rekorde, sekunde, metre in kilograme, pri tem pa ga ne zanima, da mu to omogoča imperij, ki prodaja ideale olimpizma, kopa pa se v krvi. Če pa se gremo antropološki ritual ugotavljanja telesnih zmogljivosti na igrah, kot so olimpijske, če se gremo telesni šamanizem, potem je stadion svetišče, kjer ni prostora za tržišče. In potem bi to, čemur danes pravimo doping, prepoznali kot sredstvo spreminjanja stanja zavesti in telesa z namenom spoznavanja pestrosti dimenzij življenja. Kriminalizacija športnikov je nekaj najgršega, kar se je zgodilo pri tej olimpijski kampanji. Tako kot duhovnik, ki se naslaja ob spovedih bogaboječih vernikov in jim potem nalaga mantre odrešitve in prodaja odpustke, tako olimpijska oligarhija manipulira s športniki /.../.